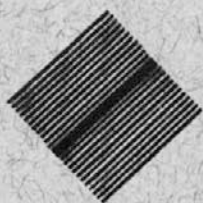

POSTNINA PLACANA V GOTOVINI.

B E S E D A

O SODOBNIH VPRAŠANJIH

LETO 1.
ŠTEV. 4.

Revija »BESEDA o sodobnih vprašanjih« izhaja mesečno. — Urejuje jo za konzorcij in izdaja jo za Delavsko založbo r. z. z o. z. Pitako Vilko. Uredništvo in uprava je v Ljubljani, Miklošičeva cesta 22/I (Delavska zbornica). Tiska »Slovenija« v Ljubljani, Wolfova ulica št. 1. (Predstavnik A. Kolman.) — Revija stane letno Din 50,—, polletno Din 25,—, četrletno Din 15,—; za Avstrijo letno Šil. 8,—; za Nemčijo RM 5,—, za vse ostale države S 150.— Naročnino je pošiljati na čekovni račun poštne hranilnice v Ljubljani, št. 16.099, telefon št. 2265. — Rokopisov ne vračamo.

Vsebina

Dr. J. P.: NAŠI GOSPODARSTVENIKI IN KRANJSKA INDUSTRIJSKA DRUŽBA. — Dr. J. Aleksič: KRŠČANSKI SOCIALNI TRIALIZEM. — Šmon France: ŠE ENA SOCIOLOGIJA IZKORIŠČANJA. — C. U.: DELO. Anton Marinček: NALOGE DELAVSKIH STROKOVNIH IN GOSPODARSKIH ORGANIZACIJ. — CERKEV V DEFENZIVI IN POLITIČNI KATOLICIZEM. — PREGLED: Nov petletni načrt za elektrifikacijo Rusije (inž. F. Š.). — Konec kapitalizma (V. P.). — OCENE: Selma Lagerlöf: Zgodba o blaznem Gunnarju.

SALDA-KONTE — ŠTRACE
JOURNALE — ŠOLSKE ZVEZKE
MAPE — ODJEMALNE KNJIŽICE
RISALNE BLOKE ITD.

NUDI PO IZREDNO UGODNIH CENAH
KNJIGOVEZNICA
JUGOSLOVANSKE TISKARNE

PREJ

K. T. D.

V LJUBLJANI, KOPITARJEVA UL. 6
II. NADSTROPJE

Vpišite se v
KREKOVO KNJIŽNICO!

Din 4,—

znaša mesečni prispevek
za broširane knjige in

Din 6.50

za vezane. Za ta denar
dobite

tri lepe knjige
na leto, ki bodo obse-
gale preko 700 strani.

Po pojasnila pišite na

KREKOVO KNJIŽNICO,
Ljubljana, Delavska zbornica

BESEDA

O SODOBNIH VPRAŠANJH

LETO I.

APRIL 1932

ŠTEV. 4

Dr. I. P.

Naši gospodarstveniki in Kranjska industrijska družba

S svojimi sposobnostmi se naši gospodarstveniki ne postavijo kaj dosti bolj od naših politikov. Po prevratu so bila prešla domalega vsa večja podjetja v Sloveniji v narodne roke. Ustanovili smo še polno novih in naše banke so začele s širokopoteznim financiranjem. Izkazalo se je pa, da našim gospodarstvenim krogom nedostaja ne samo potrebne gospodarske izobrazbe, temveč tudi vodstvenega smisla in trgovskega duha. Doba narodnega gospodarskega razmaha se je zato kaj hitro klaverno končala in večina nacionaliziranih podjetij je prešlo zopet v tuje roke. Naše banke, kolikor jih je ostalo, so smatrale za največjo gospodarsko modrost, da se čimprej iznebe industrijskega balasta in preidejo zopet k »solidnemu« hranilničnemu poslovanju.

Če pa vprašamo za vzroke naše gospodarske podrejenosti, smo postreženi s stereotipno razlago: majhen narod, nedostajanje potrebnega kapitala. Toda tisti kapital, ki ga naše banke vendarle naberejo iz vlog, si skoro ne upajo investirati v industrijo in trgovino, temveč ga nalagajo v državne papirje, sredstva, ki naj ostanejo likvidna, pa posojajo po najnižje možni obrestni meri podružnicam inozemskih bank pri nas.

Ko so naši gospodarstveniki nacionalizirana podjetja zopet »vrnili« v varne roke inozemskih in tujerodnih kapitalistov, se je razvil pri naših d. d. poseben tip upravnih svetnikov, ki je tako svojstven za naše razmere, da ga lahko imenujemo slovenski upravnosvetniški tip. Upravni svet je izvoljen o d in navadno tudi iz kroga večinskih delničarjev in kot tak predstavlja gospodarja in lastnika podjetja. Ker so pri nas vse večje d. d. v tujih rokah, bi bilo tedaj čisto naravno, da bi v upravnih svetih sedeli tujci, ki so lastniki. Živimo pa v narodni državi in zato to ne gre. Na eni strani bi bil s tem žaljen narodni ponos širokih (in »nerazsodnih«) ljudskih plasti, na drugi strani bi si pa tuji podjetniki s tem že v naprej zagotovili mržnjo delavcev in odjemalcev ter nenaklonjenost državnega aparata, kar bi poslovanje gladko onemogočilo. Zato se je zadeva rešila v obojestransko zadovoljnost na ta način, da si je tujerodni večinski delničar nabavil potrebno število narodnih upravnih svetnikov. Tak nabavljeni upravni svet z onim v smislu trgovskega zakonika seveda nima nič opraviti, ker ne predstavlja gospodarja, ki ima kaj govoriti, temveč samo z narodnimi barvami preslikano kuliso, za katero sedi zastopnik tujerodnih lastnikov, ki edini ima besedo pri vodstvu podjetja. Nabavljeni domači upravni svetniki imajo samo nalogo, da za primerno odškodnino (takoimenovano »sejtnino«) pridejo od časa do časa »sedet«, da poslušajo for-

malni potek seje in da rečejo nekajkrat »da« ali »ne«, kakor jim je pač bilo od režiserja za kulisami naročeno. In za take upravne svetnike so si tuji podjetniki pribavili predvsem one naše gospodarstvenike, ki so z denacionalizacijo naše industrije postali takorekoč brezposelni. V posameznih podjetjih pa niso nabrani kar na slepo, temveč s »preračunano podjetnostjo« tako, da je v enem upravnem svetu zastopana posvetna in cerkvena gosposka, vse stranke, ki imajo predvidoma in izmenoma priti na krmilo in vse pokrajine v naši državi. Pravi lastnik podjetja ima na ta način dežnik za vsako politično vreme v deželi in državi.

Razliko med navadnimi upravnimi sveti in slovenskim upravnosvetniškim tipom, ki se je razvil pri naših podjetjih, ki so v tujih rokah, se nam je zdelo potrebno pojasniti, ker je pred kratkim neki sicer jako ugleden list v tem pogledu pokazal veliko nevednost. Te dni se namreč Kranjska industrijska družba zopet žoga z jeseniškimi delavci. Pri tej priliki je dotični list objavil imena upravnih svetnikov, ki sede v K. I. D. sicer brez pripombe, ali z jasnim namenom, da se pokažejo javnosti osebe, ki to družbo vodijo in ki so za njena dejanja in torej tudi za igranje z delavci odgovorni. Takoj nato je v poštev prihajajoči upravni svetnik iz K. I. D. poslal uredništvu tega lista odgovor, iz katerega se razbere, da je treba dobro razlikovati med lastniki podjetja in med člani upravnega sveta, da pri K. I. D. upravni svetniki še niso lastniki, ki imajo kaj odločati, temveč pač samo upravni svetniki (namreč zgoraj opisani slovenski tip) in da je zato čisto zgrešeno, če se upravnim svetnikom pripisuje kaka krivda »na obupnem stanju, ki Jesenicam grozi«.

Ta odgovor je točen in bi si dotični list objavo imen upravnih svetnikov lahko prihranil, ker tisti na nekih obupnih razmerah res ne morejo biti so-krivi, ki o njih nič odločati nimajo. Tako odkritosrčnega pojasnila že dolgo nismo čitali in dvomim, če ga bodo vsi upravni svetniki iz K. I. D. veselili. Odkritosrčen je pa odgovor tudi še sicer, zlasti, ko govori o požrtvovalnosti in nam razodeva, da imajo upravni svetniki pri K. I. D. tako malenkostne tantijeme, »ne večje, kot plača kaka mala vaška rajfaiznovka nagrade svojemu tajniku za novo leto«. Kdor je pa to enkrat slišal, mora izgubiti do naših gospodarstvenikov še tisto malo spoštovanja, ki ga je doslej imel. Da so ti gospodje pri organizaciji našega narodnega gospodarstva odrekli, to je znana stvar, ali mislili smo, da znajo poskrbeti vsaj za svoj lastni žep. In zdaj — čujte — se nam razodene, da služijo prav za prav za beraške nagrade. Če hočemo tedaj slovenski tip upravnih svetnikov točno označiti, ne smemo izpustiti okolnosti, da jih tujec plača kot vaške tajnike, torej ne dosti boljše kot svoje delavce. Slovenska skromnost je res brezmejna, kadar gre za tuje interese.

Vendar cela zadeva nas dalje ne bi zanimala, če se ne bi prav ti isti gospodarstveniki vsakokrat, kadar se delavstvo bori za svoje pravice, postavili na oder učenosti in začeli delavcem predavati o narodnem gospodarstvu in hoteli javnost na nek znanstven način prepričati, da je kriza in čebula samo za delavce.

Da imamo splošno gospodarsko krizo, to je res, da se tej krizi, ki obstoji v nadprodukciji, oziroma bolje rečeno v nakupni nesposobnosti trga, tudi K. I. D. ne more izogniti, to je tudi res. Iz že omenjenega pojasnila enega od upravnih svetnikov K. I. D. bi se pa dalo sklepati, da se to podjetje še ne bi moglo pritoževati, da svojih izdelkov ne more razpečati zaradi splošne gospodarske krize. Dotični članek namreč pravi, da »naša Narodna banka ne neha izdajati milijone deviz za uvoz industrijskih izdelkov, ki bi jih Jesenice ne v slabši kvaliteti in ne pod neugodnejšimi pogoji same mogle proizvajati in dobavljati«. Upam, da člankar ne misli, da Narodna banka zato devize

izdaja, ker jih ima preveč, ali ker bi hotela Jesenice uničiti, temveč pač zato, ker ljudje po njih sprašujejo. Iz tega sledi, da ima naše gospodarstvo potrebo in denar za take izdelke, ki bi jih lahko Jesenice dobavljale in da tedaj za jeseniške izdelke krize ni.

Ljudje kupujejo v inozemstvu, če dobijo tam boljše in cenejše blago ali če to blago dobavlja stara solidna in preizkušena tvrdka, na katero se bolj zanesejo, kot pa na novepečene domače. Kranjska industrijska družba je pa staro preizkušeno in solidno predvojno podjetje in kakor slišimo njeni izdelki niso slabši od inozemskih in naš trg takih izdelkov rabi in kupuje toliko, da mora zanje Narodna banka izdajati milijone dragocenih deviz. Izgleda torej, kot da ljudje nalašč hodijo mimo Jesenic v inozemstvo, samo da bi tudi K. I. D. prišla v krizo. Ali tolike naivnosti naj gospodarstveniki tudi nam lajikom ne pripisujejo. Vzrok, da se isti izdelki, ki se pri K. I. D. v vagnskih množinah kopičijo po skladiščih, v tolikšni meri iz inozemstva uvažajo, je ali v slabši kakovosti ali višji ceni njenih izdelkov, ali pa komercialni oddelek družbe ne funkcionira dobro. Tuji producenti so ali boljši ali cenejši, ali vsiljivejši in imajo boljše prodajne organizacije, boljše reklamo in znajo boljše postreči. Ljudje kupujejo pač tam, kjer so boljše in cenejše postreženi. To je že verjetno, da ima družba težave pri nakupovanju starega železa v naši državi in da ga mora kupovati v inozemstvu in plačevati zanj carino, znano je pa tudi, da so cene surovega železa od l. 1929 skoro za polovico padle. Za toliko pa carina ni poskočila.

Dokler bo tedaj K. I. D. trdila, da se za blago, ki ga izdeluje, izdajajo milijoni deviz, toliko časa se ne more govoriti, da za njene izdelke tudi velja današnja splošna gospodarska kriza, ki obstoji v nakupni nesposobnosti trgov. Res pa je, da so cene njenim izdelkom na svetovnem trgu nekaj padle in da sedaj to tako olajšano blago laže preskakuje našo carinsko ograjo. Naravna posledica bi bila, da bi tudi K. I. D. svoje blago pocenila in prodajno organizacijo izboljšala, da ostane konkurenčna. To pa seveda nobenemu podjetniku ne diši, ker pomeni zmanjšanje dobička, ki se v celoti končno tudi ne da na delavce prevaliti. Odiozno je tudi zaradi majhnega padca cen takoj delavcem plače ščipati in konkurenčni boj se ne bije v fotelju s cigaro v ustih. Toda na svobodni tekmi osnovano gospodarstvo ne vpraša, kaj bi gospod podjetnik rad in kaj ne.

Vendar danes za podjetja, ki zaposlujejo tolikšno armado delavcev kot K. I. D. ne velja več tako točno načelo svobodne tekme in jim tudi ni več treba, da bi se spuščala v nadležni in naporni konkurenčni boj z inozemskimi producenti. Saj ne plačujejo zato državi davkov in ne dajejo tisočem delavcem in celemu okraju kruha in zasluzka, da bi se zato morali dati še goniti od inozemske konkurence. Zato velepodjetja danes na konkurenčni napad od zunaj ne reagirajo več z znižanjem cen in večjo trgovsko agilnostjo, kot se je to zgodilo nekdanj, temveč se mirno puste izpodrivati in kopičijo zaloge blaga, ki ga ne morejo prodati. Dela se z isto kapaciteto in za iste cene dalje, kot bi konkurence sploh ne bilo. Pač pa začne podjetje pritiskati na merodajna oblastva, da je treba zvišati nezadostno carinsko in devizno zaščito, češ da so sicer interesi nacionalne industrije in gospodarstva v nevarnosti. Obenem se delavcem predlaga znižanje mezd. Toda državni aparat je preokoren, da bi takoj tem željam ustregel, delavci se pa po svojih organizacijah branijo, češ da podjetje nosi tveganje tako dobička, kakor zgube in da njihovih fiksnih mezd ni smel prej brigati dobiček družbe, da se jih zato sedaj tudi šele preteča morebitna izguba ne tiče in če imamo gospodarsko krizo, se vendar spodobi, da se podjetniški dobiček nekoliko zniža, dokler se ne prebrodijo težki časi, delavci da itak niso imeli od podjetja nikoli kakega dobička, temveč

prejemajo le plačo za svoje delo, zato ni razloga, da bi se sedaj morebitne izgube odn. zmanjšanje dobička že vnaprej nanje prevalilo.

Ker se pa barantanje spodobi pač kramarjem, ne pa veleindustrijalcem, zato se podjetje ne trudi preveč dopovedovati svoje želje ne oblastvom, ne delavcem, temveč producira s polno paro in z nekonkurenčnimi cenami naprej. Zato naročila vedno bolj izostajajo, zaloge se kopičijo, obratni kapital se krči, krediti se črpajo, novega denarja je pa vedno manj, ker se blago ne prodaja. Ko se nakopiči na vagone in so krediti izčrpani, tedaj pa reče podjetnik: Konec. Tovarna se zapre, delavci se poženejo na cesto. Javnosti in oblastvom se razglase podatki o nakopičenih zalogah in o izčrpanih kreditih, obenem se pa tudi pove, da so krize krive previsoke delavske mezde in nezadostna carinska, devizna in kreditna zaščita domače industrije.

S tem pa, da je vrženih nekaj tisoč delavcev na cesto, ne zakriče samo ti delavci, temveč še bolj njih žene in otroci in obrtniki in trgovci v tistem kraju. Strese se cel okraj. Podjetju ni treba več delavcem dokazovati potrebe znižanja mezd, pa tudi ne pri oblasteh moledovati za carinsko zaščito, za kontingentiranje deviz itd. To sedaj za podjetje opravi armada delavcev z družinami, obrtniki in trgovci vred sama. Okorni državni aparat se omehča in začne hitro funkcionirati, ker cel okraj se ne more pustiti izstradati in je današnje gospodarstvo tako tesno med seboj povezano, da eno kolo, ki zastane, lahko napravi usodne motnje v celem gospodarskem mehanizmu. Zato se željam podjetij po carinski in devizni zaščiti takoj ugodi, krediti se odpro in podjetje začne zopet obratovati, sedaj seveda v čisto varnem zatišju, kjer ga vihar inozemske konkurence ne more več motiti.

S carino je preskrbljeno, da bodo cene ostale visoke. Najnovejša zahteva podjetij je nadalje, da se vzakoni kontingentiranje deviz za dotične izdelke, ali z drugimi besedami kontingentiranje uvoza. Torej ne samo visoke cene, temveč tudi monopol mora država podjetju zagotoviti. Konsument ne le, da bo blago drago plačeval, ampak ga bo tudi moral pri omenjenem podjetju kupovat. Podjetje mora namreč poleg visokih cen imeti zagotovljen velik promet, ker šele oboje skupaj daje velik dobiček.

Današnja velika podjetja si tedaj s svojim pasivnim zadržanjem napram inozemski konkurenci krizo umetno ustvarijo, da s tem od države izsilijo carinsko zaščito in (vsaj delno) monopolno stališče. Za velika podjetja se namreč ne spodobi, da bi se grizla med seboj v konkurenčnem boju kot kaki kramarji, zadovoljni moramo biti, da sploh hočejo obstojati in obratovati, ker s tem dajejo zaslužka delavcem, obrtnikom, trgovcem in državi. Zato jim mora država preskrbeti mirno življenje v brezkonkurenčnem zatišju, kredite in visoke cene. To si seveda morejo privoščiti le večja podjetja, ki zaposlujejo tisoče delavcev, ali pa banke, ki imajo na tisoče takoimenovanih »malih vlagateljev«. Samo podjetja, ki razpolagajo s takim orožjem, lahko od države izsilijo svoje zahteve, ker javnost se ne zmeni, če zleti na cesto deset, dvajset, ali sto delavcev, ali če zgubi petdeset vlagateljev svoje prihranke. Biti morajo tisoči, da se potrebe vse narodno gospodarstvo. Zato bodo odslej krize in konkurzi le za mala podjetja.

Ko je g. Westen kupil Jesenice, so se naši gospodarstveniki čudili, čeprav so vedeli, kako »preračunano je podjeten«. G. Westen pa ni bil samo preračunano podjeten, temveč je poznal tudi današnji gospodarski razvoj boljše kot pa naši gospodarstveniki. Krizo imamo res, ali samo za delavce, konsumente in male podjetnike. Velika podjetja pa, če so v pravih rokah, morejo propasti le, če se sesede celo narodno gospodarstvo. Kolikor časa bo pa konsument in davkoplačevalec še imel kak krajcar v žepu, bo z njim neomejeno porokoval za velepodjetniške dobičke. Lep dokaz za to so nedavni

krahi nemških in avstrijskih vodilnih bank, katere je vse sanirala država z denarjem davkoplačevalcev.

Ugotoviti smo hoteli, da K. I. D. ni grozil in ne grozi polom in da g. Westen obrata sploh ne misli za dalje časa ustaviti, ker sicer si ne bi naročil ob istem času, ko delavce odpušča, večje število inozemskih inženirjev in strokovnjakov, da mu modernizirajo in spopolnijo obrat. Zaloge izdelkov se tovarni kopičijo, ker noče znižati cen, delavce so pa poslali na cesto, da bodo od države izprosili visoke carine, lepe kredite in kontingentiranje deviz, oziroma uvoza za jeseniške izdelke. G. Westen ni namreč zato kupil Kranjske industrijske, da bi se sedaj ubijal s tujo konkurenco v korist našega narodnega gospodarstva in to za kak beraški dobiček, temveč zato, da bo dobro zaslužil. Za to so pa potrebne carine, monopol in krediti, ker se pa to ni dalo doseči zlepa, je bilo treba delavce pognati iz tovarne. S tem je pa g. Westen zadel še eno muho: Kot za nameček bo z lahkoto mezde znižal in če bo obrat racionaliziral, še primerno število delavcev odpustil. Da je pa g. Westen res preračunano podjeten, je dokazal tudi s tem, da je delavce izprl baš za Božič in Velikonoč.

Kako pa Kranjska ind. družba »vegetira« (to trdi namreč v uvodu omenjeni upravni svetnik) naj povedo sledeče številke. Za manjšinske delničarje in davčno upravo je družba izkazala čistega dobička v poslovnem letu

1925/26	Din	601.402·46
1926/27	»	1,080.352·28
1927/28	»	1,550.024·75
1928/29	»	3,227.905·20 (nastop g. Westna)
1929/30	»	4,653.480·16
1930/31	»	4,944.355·94

za leto 1931/32 še ni poročila. Družba ima pri kapitalu 13,500.000— za okoli 21,000.000— rezervnih fondov.

Naši gospodarstveniki naj si v bodoče prihranijo predavanja o narodnem gospodarstvu. Tudi mi vemo, da g. Westen ne bo delal izjem in ker je preračunano podjeten še celo ne, vendar ne zato, ker ga v to silijo žalostne gospodarske razmere, temveč zato, ker hoče pri K. I. D. dobro zaslužiti. In zakaj ne bi, če mu današnji gospodarski red to dovoljuje in ga naši gospodarstveniki pred »socialno čutečim« občinstvom zagovarjajo in ko ga čebula v delavskih želodcih ne bo tiščala.

Dr. J. Aleksič:

Krščanski socialni realizem

(Konec)

III.

Sedaj stoji pred nami vsa realnost. Iž nje ne bo težavno pregledati celotne organizacije vsega človeškega socialnega udejstvovanja.

V prvem delu smo ugotovili iz trojne odprtosti človekove osebnosti trojno socialno obliko: gospodarsko, politično, cerkveno. Sedaj nam treba te oblike postaviti v luč prej podanih ugotovitev. Odkrivajo se nam prečudna dejstva.

Predvsem opazimo, da za gospodarstvo prav za prav še nimamo pri-

stojne samostojne organizacijske oblike, kakor je n. pr. za socialnost država, za religioznost Cerkev. Hočem reči, ni take oblike, ki bi odgovarjala tako po bitni, kakor po moralni strani vsaj približno gori opisanemu redu smotrov, hierarhiji smotrov. Pač imamo gospodarstvo organizirano v dveh velikih sistemih, namreč v zapadnem kapitalističnem in ruskem kolektivističnem sistemu. A prav to dejstvo nam odkriva strašno sliko prevrnjenega reda moderne družbe.

V kakem razmerju je danes gospodarstvo do države? Recimo drugače, kaj je danes država? Dvoje: ali je **sužnja** vsemogočnega, državi nadrejenega organiziranega gospodarstva — v kapitalizmu, ali pa vsemogočna **despotinja** — v boljševiškem kolektivizmu. V obeh slučajih pa zagrizena sovražnica Cerkev, katero kruto mrzi in odriva od sebe.

Pretresljivo riše okrožnica to nevzdržno, nenaravno razmerje **med gospodarstvom in državo** v kapitalistični družbi naše dobe: »Vse gospodarstvo je strašno trdo, kruto, brezsrčno. Temu se pridružuje še silna škoda, ki je nastala iz nesrečnega zamešavanja **poslov** in nalog javne oblasti in gospodarstva. Eden izmed najbolj žalostnih primerov te škode je ponižanje državnega dostojanstva. Država, ki bi morala biti kot kraljica in najvišja razsodnica vzvišena nad stranke, vsa v skrbi le za občo blaginjo in pravičnost, je sužnja, izročena in zaslužnjena pohlepu ljudi.« (Q. a. 110.) Kaj je materijalni vzrok tega žalostnega stanja? **Zamešavanje poslov in nalog javne oblasti in gospodarstva**. Ista kapitalistična družba pa je zagrešila tudi zločin v odnosu med gospodarstvom in Cerkvijo, oziroma med državo in Cerkvijo.

Med gospodarstvom in Cerkvijo. Liberalno mančesterstvo je gospodarstvo popolnoma odtrgalo od vpliva Cerkev, od vsake morale, ter napravilo iz njega krvoločno, organizirano gonjo za denarjem, brezobzirni boj za privatnim dobičkom, pri tem barbarski izmozgavalo vse slabotno in teptalo v tla najosnovnejše pravice človeške osebnosti in dostojanstva. To gospodarstvo je zločin, je izdajstvo nad državo, nad človeško socialnostjo ter nad Cerkvijo kot čuvarico krščanske morale. Zares strašen je kaos moderne kapitalistične družbe. Prevrtjen, razbit je osnovni red socialne hierarhije. Gospodarstvo, ki bi moralo biti podrejeno pravno-urejevalni oblasti države in moralno-urejevalni oblasti Cerkev, stoji na vrhu, gospoduje nad državo, pri tem pa ji vsiljuje naloge, ki ne spadajo v njeno kompetenco in področje, ter neti sovraštvu in razdor med njo in Cerkvijo. In tako se godi, da država, ki bi morala smatrati Cerkev za najvažnejšo svojo zaveznico in pomočnico, daje čutiti tej Cerkvi svojo brutalno pest — kot pravi suženjski značaj — tam, kjer se ta ne more braniti z enakim orožjem; napram gospodarstvu pa, kateremu bi morala odkazovati njegove meje, je brez moči.

Ali je kaj boljše v **boljševiški komunistični družbi**? Drugačen, a v bistvu isti nered. Tukaj pa je država tisti bog, tisti moloh, ki požira vse ostalo. Ruski boljševizem je »trodimenzionalna sila, največji in najbolj strnjeni sistem sile na zemlji: cerkev, država, trust obenem«. Ruski komunizem je cerkvena država, s svojo religijo, s svojim papežem, s svojimi dogmami in etiko materijalističnega svetovnega naziranja. Samostojni, od države neodvisni cerkvi ni mesta v boljševiški družbi. Država je cerkev in cerkev je država — oboje brez Boga. Kakor je ta država absorbirala cerkev, tako pa je absorbirala tudi gospodarstvo in mu vzela potrebno samostojnost in avtonomnost. Država je edini veleposestnik, edini bankir, edini delodajalec. Zato pa, kakor v kapitalistični državi tako je končni facit tudi v brezbožni komunistični družbi isti: prevrtjen red, nasilstvo nad človeško osebnostjo in Bogom. Nista gospodarstvo in država, ki služita človeku in preko njega Bogu, marveč človek služi gospodarstvu in državi, tretjega odnosa človek — Bog, sploh ni.

Komunistična družba je torej enak nestvor kakor kapitalistična. Tu državni moloh, tamkaj gospodarski, tu in tam zgolj ena relacija: prirodnost-človek, oziroma prirodnost-družba, ne pa trojna: prirodnost-človek, človek-družba, človek-Bog. Razlika je samo v tem, da je v boljševizmu vrstni red prirodnost-družba, v kapitalističnem pa prirodnost-človek. V kapitalistični družbi je država vtopljena v gospodarstvo, v komunistični pa je gospodarstvo vtopljeno v državi. Človeške osebnosti in Boga pa ni ne tu ne tam! A kaj je tam, kjer ni človeka ne Boga? Ostane samo gmota in — brezbrizna sužnost.

IV.

»Kar je od Boga, je urejeno«, uči sv. Avguštin. Menda smemo iz tega sklepati: Kar ni od Boga, je kaotično; moderni socialni red je kaotičen, zato, ker ni od Boga.

Za nas katoličane je to odločilne važnosti. Je pa nekaj čudnega pri vsem tem. Nihče nima toliko razloga, ko mi katoličani, da je nezadovoljen z obstoječim družabnim redom. Nihče nima toliko razloga, da dvigne »revolucijo« zoper obstoječi red kakor mi. In vendar se očita katoličanom, da so zagovorniki obstoječega reda. V tem očitku je veliko laži, žalibog pa tudi precej resnice. V 16. stoletju je Luter začel »reformacijo«. Ta reformacija se je poslej nadaljevala in se še nadaljuje. Zadnjih sto let jo nazivamo revolucijo. Kam je privedla ta reformacija krščansko človeštvo, ni treba opisovati. V istem 16. stoletju so katoličani poklicali v življenje sijajno **katoliško akcijo** proti Lutrovi revoluciji. Zgodovina jo naziva protireformacijo.

Da, ko bi bili katoličani z isto močjo, z istim tempom, z istim junaštvom nadaljevali to, v 16. stoletju pričeto protirevolucijo in sledili sovragu v sled za sledom; ko bi bili vztrajali v tej borbi, kakor so vztrajali v svoji Lutrovi revolucijonarji, prehajajoč iz cerkvene revolucije v politično in gospodarsko; ko bi se bili katoličani postavili nasproti z istim elanom, kakor so se veliki svetniki 16. stoletja na polju cerkvene revolucije svoje dobe, tedaj bi danes vsaj katoliški narodi bili obvarovani strašnih razmer naše dobe.

Tako vzdihujemo, to si priznavamo. Da, prav je, da to spoznamo, da si to priznamo in si potrkamo na prsa. Toda nikakor ne bi bilo prav, če bi radi tega postali malodušni. Ne samo zato, ker s tem ničesar ne popravimo, in samo priznavamo, da ne vidimo pred sabo odprtih potov za bodočnost, marveč bi to pomenilo tudi, da nismo opazili, kako poganja, vstaja in se dviga v zadnjem polstoletju v katoliški socialni znanosti, v Cerkvi sploh, velika — krščansko-socialna revolucija.

Da, krščansko-socialna revolucija proti nekrščanski psevdo-revoluciji, krščanska reformacija dvajsetega stoletja, proti psevdo-reformaciji Lutrovih naslednikov.

Krščansko-socialna revolucija je na pohodu! Seveda ne nastopa krščanstvo v svojih najglobljih, res presnavljajočih revolucijonarnih silah nikoli s pompom in reklamo, še manj z nasiljem in orožjem, po načinu svetnih revolucij. Kdor zahteva takih znakov, bo gotovo razočaran.

Toda Cerkev dela svojo revolucijo počasi, tiho, skoraj neopazno, tako rekoč pod zemljo, kakor jasno solnce, ki obseva trdo zemljo, da iz nje izvabi setev iz semenja, vrženega v zemljo kdovekdaj.

In katoliška Cerkev je imela v zadnjem polstoletju velike sejalce, sejalce za krščansko-socialno setev. To so zlasti: Leon XIII., Pij X., Benedikt XV., Pij XI. Kakor štirje giganti so stopili ti papeži pred katoliški svet in šli pred njim, kažoč mu pot v novo katoliško renesanso in bodočnost. Tragika je samo v tem, da so šli prehitro, oziroma pravilneje, da gremo katoličani pre-

počasi za njimi, da jim ne sledimo zadosti hitro. Da, počasni, leni smo! Toda bič brezbožnega kapitalizma in boljševizma, ki bo zažvižgal po naših hrbtih, bo brezdvomno pospešil naš korak, ako ne maramo prostovoljno stopiti hitreje, ako ne maramo kot svobodni borci, z ognjem in elanom, v boj za nov družabni krščanski-socijalni red, ako še nadalje oklevamo ter se oziramo okrog na desno in na levo za kričači, in ž njimi ljubimkujemo.

Okrožnica Quadragesimo anno zaključuje velikopotezni načrt zadnjih štirih papežev. To je načrt krščanskega socijalnega **trializma**: instavracija gospodarstva, države, Cerkve. Postavila je in objasnila vesoljno socijalno hierarhijo smotrov in zarisala na daleč vidne meje medsebojnega razmerja vsem trem socijalnim formam, ki odgovarjajo trem, vesoljno realnost zajemajočim sferam: ekonomiji, sociologiji in religiji. **Ekonomija** naj se udeje tvuje, prvič, res le v mejah svojega področja, drugič samoupravno, v posebnih, v svojem redu neodvisnih gospodarskih organizmih, namreč v samoupravnih stanovskih kolektivih ali korporacijah (collegia, corpora, ordines) in tretjič, podrejeno urejevalno-pravni oblasti države in urejevalno-moralni oblasti Cerkve. Niti individualistično-kapitalistični sistem, niti državno-socijalistični ali komunistični, marveč stanovsko-vzajemno ali korporativno gospodarstvo!

Taka preosnova gospodarstva nujno zahteva preosnovo države. »Ko omenjamo preosnovo ustanov, mislimo posebno na državo«, pravi Pij XI. Tu velja »tisto nepremakljivo in neizpremenljivo prevažno načelo socijalne filozofije, namreč: kakor ni dopustno, jemati posameznikom in izročati občini, kar zmorejo posamezniki s svojo močjo in s svojo delavnostjo, tako je nepravilno, povzroča veliko škodo in moti pravi red, če se to, kar zmorejo manjše in nižje organizacije, izroča večji in višji družbi.« (Qu. a. 77—80). To velja za ekonomsko kakor osebnostno-socijalno področje. Ostane pa država pravno urejevalna oblast, z nalogo, da brani in podpira posameznika in družbo na zunaj in na znotraj, na temelju socijalne pravičnosti. Tej oblasti se mora pokoriti tudi ekonomija.

Država je najvišja oblast na ravnini prirodnosti. Toda zadnja in odločilna ohranjevalna in urejevalna oblast vesoljnega reda smotrov je Cerkev, ki dobiva svojo oblast in moč naravnost od Boga.

Ta krščanski socijalni trializem priznava torej samostojnost vsakega izmed pristojnih treh socijalnih činiteljev. Pri tem pa jih vseeno veže, in to v organično, harmonično enoto, po redu hierarhije smotrov, po njih odnosu do najvišjega smotra — Boga. Ogromna je razlika med katoliškim občestvom, ki ga predvideva ta načrt in katoliškim občestvom srednjega veka. Izkušnje in napredek štirih stoletij so dodobra upoštevane.

Ali, to je prav za prav šele načrt, začetek. Ogromno delo čaka katoliških delavcev, tako v področju gospodarstva kakor politike in religioznega življenja. Na področju katoliškega gospodarstva imamo komaj začetne nastavke, komaj še drobce, ne veliko več glede katoliške države in politike. Pač zato, ker smo slabi tam, kjer so viri naših revolucijonarnih sil za vse ostale panoge, v globinah cerkvene prenovitve, ki jo je otvoril Pij X., ko nas je pozval k vsakdanjemu zauživanju **evharističnega kruha**. Zakaj vsa tragika, vsa naša krivda je v tem: ker ne damo množicam evharističnega kruha, jim tudi ne moremo dati kruha za telo. Ob vseh ogromnih zalogah živil bodo stradale in propadale. To je »maščevanje« duha nad materijo, ki se je dvignila zoper duha, da bi mu zagospodovala.

Ponavljam: nihče nima toliko razloga, da je nezadovoljen z obstoječim redom, kakor mi katoličani. Nihče nima grandioznejšega načrta za obnovo sveta, kakor ga imamo mi. To niso fraze. To niso utopije. Svet se lovi za fraze, beži za utopijami, mi imamo varno, jasno pot pred sabo. Treba je samo

odpreti oči in nesebično zgrabiti za delo. Pa otresti se strahopetnosti, in zapati vase, v moč katoliških idej, ki izhajajo in koreninijo v zakonih narave, in še globlje, v moči, modrosti in previdnosti nepremagljivega, vsemogočnega Boga.

Šimon France:

Še ena sociologija izkoriščanja

«Na mesto nesebičnega raziskovanja je stopilo plačano dlakoepstvo, namesto nepristranskega znanstvenega dela... zloben namen (kapitalistične) apologetike.»
Marx: Kapital, I. del., str. XII.

Dr. J. Jeraj: »Sociologija«, Maribor 1932, str. 185. Delo je šolski učbenik, v glavnem povzet po Schweru: »Katholische Gesellschaftslehre«. Radi tega tudi skoro polovica knjige t. j. prvih 90 strani govori o družboslovju in le naslednjih 95 strani o socialnih problemih kot takih, o pravu 11 strani, o lastnini 20, o družini 15, o stanovih 8 in o državi 41. Torej popolnoma srednjeveška razdelitev.

Novih idej v delu ni najti, avtor je le času primerno (recte novim enciklikam in nemškimi solidarističnim avtorjem) podal svoj zagovor individualizma, afirmacijo kapitalizma, pledira za njega najbolj suženjsko formo — fašističen korporacijski sistem, zagovarja kapitalistično zasebno lastnino in v njej obseženo izkoriščanje, sveto — in to je glavni namen knjige — pa »zavrača vse, kar je marksističnega, za kar se bore tudi vsi internacionalni mladi krščanski kolektivisti«, delovno teorijo, ki edina razkrije kapitalistično izžemanje, bori se dalje proti pravičnemu vojevanju razrednega boja, proti kolektivističnemu družabnemu redu. Kot bi bil ta danes za nas največje zlo. Torej z eno nogo v srednjem, z drugo pa v kolektivističnem veku. Analize obstoječega pa nič razen nekaj avtorjev, ki še žive in navedbe enciklik, ki so se nedavno tiskale. — V knjigi je tudi več očitnih nasprotij (stan — poklic — razred, vrednost — cena, itd.), ki jih bom pozneje podrobno obravnaval. Večinoma izvirajo iz avtorjevega nepoznanja socializma vobče, saj se avtorju tozadevnih virov še do danes ni zdelo vredno preštudirati. Mnogo je tudi apriorističnih trditev brez virov, podkrepljenih samo s klicaji, sploh mesto umstvenih dokazov dostikrat nastopajo le razne avtoritete...

Sinteza predpostavlja analizo — to je temelj Marxove sociologije. V gornjem delu pa avtor na analizo obstoječih razmer ne polaga nobene važnosti. Le včasih se obregne ob neznano mu Marxovo analizo. Zato pa tudi nove sinteze ni najti... Temelj sociologije je ekonomska veda. Je kot okostje v človeškem telesu. Kar je ekonomsko objektivno družabno koristno, je tudi moralno neoporečno... Baza Marxove sociologije je ekonomska in samo na tem polju je mogoče o njej debatirati. Od romantične plati pa ji avtor ne bo prišel nikdar do živega. Najprej je treba stvar preštudirati iz primarnih virov in potem se o njej razpravlja, ne pa po že stari metodi: postavimo si sami marxizem, kolektivizem ali novo družbo sploh, kot sami o njej mislimo, ali kot se je ravno trenutno bojimo in potem jo slavno pobijajmo. Življenje pa gre po svojih zakonih in se ne meni za katerosibodi katedersko modrost...

Ker pa ni nikakega objektivnega ekonomskega okostja, kot bom še pozneje točneje dokazal, je solidarizem mehka masa, ki vneto boža izkoriščevalce, je pa brez božbenosti, brez bodočnosti, brez mladine, je uspavajoč strup za ljudstvo.

Delo začena z Adamom — kaj je družba — in končuje z modernimi državnimi oblikami, toda jaz se bom v kritiki dotaknil samo treh interesantnih točk, predvsem izraelskega češčenja moloha, t. j. obravnavanja zasebne lastnine (str. 102—122), dalje razrednega boja (str. 137—145) in končno kolektivizma. To bo zanimalo zlasti delovno ljudstvo, in temu je namenjena »Beseda«. Da bo videlo, kje vse sankcionirajo njegove vnebovpajoče razmere, krivice in izkoriščanje in kje se jim jemlje edino upanje na izboljšanje — potom razrednega boja v nov kolektivističen družabni red.

Najboljši odgovor bi seveda bil, če bi obširno podal ideologijo mladih krščanskih kolektivistov. Ker pa razmere za gornje za enkrat niso najugodnejše, naj zadostujejo samo nekateri fragmenti.

Z a s e b n a l a s t n i n a: Li ni čudno, da v dobi, ko se maje vse obstoječe in se že kažejo obrisi novega, kar dežujejo teorije, ki afirmirajo stare poganske lastninske nazore, ki so prinesli milijonom samo bedo, krivico, smrt — kot bi bile naročene... Vsepovsod v krščanski ekonomiji in sociologiji se bohoti poganski subjektivizem, preganja se pa večni objektivni nazor — delovna teorija, Kristusova in pavlinska, last cerkvenih očetov in srednjega veka, nazor klasičnih ekonomistov in marxistov ter ekonomski evangelij ponižanih in razžaljenih... (slučaj dr. Ude, Kordač, indiciranje Orelove »Oeconomiae perennis« itd. itd.). Vedno in vedno se povdarja zasebna lastnina, ki je proletarijat faktično itak nima, ki je pa kljub temu ustvaril kapitalistom ogromne zaklade. Na kakšen način? Poklanjal jim je leto za letom prisiljen večvrednost, del svojega truda in znoja... Li nima gornje postopanje čisto določen namen? Li niso tudi interesi tkzv. »naših krogov« popolnoma združeni z interesi kapitalizma, tako da se trume avtorjev brez glave bore za njega obstoj! Li ni tukaj na mestu Hohoffov nazor o z d r a v e m j e d r u h i s t o r i č n e g a materijalizma???

Le poglejmo katerokoli kapitalistično podjetje in videli bomo, kako krščansko se tam gospodari. Pri največjem podjetju v Sloveniji n. pr. dela delavec 1 uro zase, 4 za podjetje (od tega se zopet 3 ure razdele kot čisti dobiček); najmanj 10 krat je že s svojim delom rudar obnovil vsa produkcijska sredstva in kljub temu še niso njegova... Najmanj stokrat so že upravni svetniki porabili svoj prvotni kapital in potem še tuje milijarde neracionalno zapravili, ne da bi mignili niti s prstom, mogoče niti na karti ne bi znali najti svojih rudnikov... Li tukaj zasebna lastnina priganja delavca k delu? Nikakor. Temveč družinska plača, obnavljanje njegovega blaga, delovne sile. Li ni tu kolektivizem dela že zdavno izveden in čaka samo še na kolektivizacijo produkcijskih sredstev. Li ni v protislovju med kolektivnim delom in privatnim lastništvom edini vir sodobne krize, razrednega boja itd.? In podobno v ostalih človekoljubnih industrijskih obratih! In isto v agrikulturi: Li ni kmet postal suženj svoje zemlje, svojih produkcijskih sredstev? Suženj obstoječega sistema? Zakaj n. pr. v Jugoslaviji 11.000.000 agrarnega prebivalstva producira letno manj vrednosti, kot pa 280.000 industrijskih delavcev? Kaj je njegova delovna sila manj vredna? Ne, ampak kapital dominira in diktira cene in izkorišča kmeta dostikrat še huje, kot delavca, ga žene z grude in zbogom zasebna lastnina! — Volk in ovca, to bo menda tudi naš avtor priznal, sta v razrednem nasprotju. Podobno kapitalist in proletarec. Ne radi tega, ker je eden delovnega stanu, drugi pa brezdelnega, temveč, ker sta v bistveno različnem razmerju do produkcijskih sredstev. Ker je drugi ekonomski parazit prvega in živi luksuzno na njegov račun. Li niso samo lani kapitalisti zapravili na izletih, zabavah in letoviščih 500 milijard Din, vojni proračuni za njihovo obrambo pa požrli 250 milijard Din?? Lahko trdim, da so samo lani oni potrošili nad 1000 milijard sadov dela proletarcev... In delavcem so se

znova znižale mezde za ca 25%, brezposelna armada pa šteje nad 50 milijonov »ušivih vagabundov«. Milijone ton žita, kave, sladkorja, bombaža itd. so kapitalisti uničili, istočasno pa je več 10 milijonov ljudi gladu pomrlo. In spet so kolonije darovale milijarde svojim »civilizatorjem«... Toda vsega tega naš avtor ne vidi. Ker po njegovem izkoriščanju ni nikdar bilo in ga nikdar ne bo, z drugimi besedami, po njegovi subjektivistični morali se lahko nemoteno vrši. Zakaj, pove njegova sociologija v poglavju: Lastnina. »Uporabnost je torej merilo, po katerem se določa vrednost. Uporabnost temelji na objektivni vrednosti v predmetu zgoščenega dela in materije, cena pa predstavlja subjektivno ocenjevanje vrednosti na tržišču. Cene nihajo, usmerja jih povpraševanje in ponudba«... (str. 108, 109). Torej sami subjektivni motivi... Ali še dosledneje, kot pravi eden njegovih virov Cathrein (Philosophia moralis stran 341): »Skupni sodbi ljudi v kateremkoli kraju o vrednosti neke stvari (kar je ravno vir vrednosti) ... se mora vsakdo podvreči. Radi tega morejo naši trgovci naše steklo (in produkte sploh) po pravici prodajati po visoki ceni črnem, ki ga mnogo višje cenijo...« Ali pa subjektivist Cohn (Subj. Natur des Wertes; str. 22): »Jasno je, da iz tega vidika (subjektivne vrednosti) oderuhi, ki bi izkoriščali bedo in pomanjkanje, ne eksistirajo. V gospodarskem sistemu, v katerem se ravna vrednost po povpraševanju in ponudbi, ni medsebojno izkoriščanje nikak osamljen pojav, temveč sistem sam...« Ker naš avtor vrednost in ceno konfundira, (str. 107), sankcionira z gornjim stavkom popolnoma vsako izkoriščanje. Ne-le kolonijalno, trgovsko, verižniško, temveč tatvino v produkcijskem procesu samem. Uporabnost delovne sile je danes manjša, li ni pravilno, da se mezde znižujejo in delavci odpuščajo??? Povpraševanje po agrarnih produktih je padlo, li ni prav, da so padle tudi njih cene??? Delo ni edini vir vrednosti, se li more dokazati, da delavca v produkcijskem procesu izkoriščajo...

Povdarjam še enkrat: nemogoče je podati na nekaj straneh izčrpno kritiko subjektivistične sociologije in njenih štirih slovenskih otrok v splošnem, posebej pa najmlajše. Taka kritika bo možna le kot plod kolektivnega študija krščanskih kolektivističnih pokretašev in bo obširna kot »Kapital« ali »Oeconomia perennis« ali Hohoffova »Die Bedeutung der Marxschen Kapitalkritik« ali vsaj kot Buharinova »Die politische Oekonomie Rentners«. Tu hočem podati samo nekaj misli kot vzpodbudo in uvod v zanimiv študij lastninskega problema.

Komaj 50 let je poteklo, kar je umrl največji ekonom vseh časov (kot ga imenuje žup. Hohoff), najostrejši mislec 19. stoletja, analizator univerzalnega kapitalističnega gospodarskega sistema in kažipot v novo kolektivistično ero, Karl Marx. Njegovi izsledki o koncentracijskem razvoju kapitala, propadu srednjega razreda, zavladanju zlatih industr. kraljev in zmagoviti organizaciji izšolanega, borbenega proletarskega razreda so že realizirani in niso postali samo celokupna last borcev za nov družaben red, temveč (n. pr. teorija koncentracije kapitala) splošno priznane znanstvene resnice. Kaj ni res, da so se danes vsa produkcijska sredstva osredotočila v rokah peščice uzurpatorjev in tako za vedno uničila vse solidaristične iluzije o mirnem sožitju in zlitju razredov? Se li ni v 20. stoletju izkristalizirala strahovlada finančnega kapitala — imperializem, ki je nasilno zavojeval ves svet, ga sproletariziral, podružabil vso produkcijo, sebi pa zagotovil distribucijo njenih sadov? Li nismo danes priče od Engelsa odkritega dejstva, da je kapitalistična produkcija sicer strumno organizirana v posameznem obratu, v celokupni produkciji pa pomeni protislovja, krize, anarhijo in prezgodnjo polomijo (Razvoj soc. str. 35)? Li ne pretresajo krize v zadnjih temeljih kapitalistično zgradbo? Li niso naivni tisti, ki menijo, da se da odpomoči s solidarističnim krpanjem ter

reformirati nespravljiva nasprotstva in protislovja? Li morejo fašistične korporacije, v katerih se volkovi res popolnoma približajo ovcam, odpraviti izkoriščevalno volčjo naravo? Li ni dovršena ekonomska misija (mera hudobij) buržoazije in nastopa doba akcij delovnega ljudstva? Da, vse to sluti današnje gnilo meščanstvo, ves ta strah polni tudi njegove sociologe. In v svoji kratkovidnosti vtikajo glave v pesek in si skušajo sugerirati nespremenljivost obstoječega. Mišljenje današnjega buržuja je postalo popolnoma statično, nehistorično, njegova parola je »carpe diem« (danes še živimo), danes še žanjemo profit, ekonomskega razvoja pa jutrnji dan ni...

In te današnje razmere so našle »neustrašene« apologete. Najprej historično ekonomsko šolo (Knies, Schmoller, Hildebrandt itd.), ki sploh zanika vsako abstraktno ekonomsko teorijo, analizo in spoznanje ekonomskih resnic, nekak ekonomski agnosticizem, ki priznava le empirijo in se peča le z eklekticizmom — zbiranjem zgodovinskega materiala. Nekateri teh materijalističnih tez si je osvojila tudi naša sociologija, n. pr. zanika splošni pojem vrednosti in njega edini vzrok (po naše: delo), večina njenih ekonomskih idej pa je povzeta po »avstrijski šoli« (Menger, Wieser, Böhm-Bawerk, Cathrein, München — gladbaška šola sploh itd.), ki je skonstruirala na podlagi navideznih pojavov celo abstraktno teorijo, ki zna sicer dobro apologetizirati, slabo pa distingvirati in tvoriti objektivne ekonomske kategorije, dasi svoje izmišljene imenuje končnoveljavne. Profit, obresti, mezdnó suženjsko delo, izkoriščanje, vojne, krize itd. so po njej vedno bile in bodo. To pa seveda ni nič hudega, saj »v bistvu profita ni ničesar, kar bi ga poniževalo ali pa delalo krivičnega« (B-Bawerk: Pos. Theorie des Kapitals, str. 574). To je končni smoter teh apologetov: odlomiti razredno ost obrestim, dividendam, mogoče še »izboljšati« plače ter ovekovečiti nemoteno nadaljevanje današnjega romantičnega kapitalističnega sistema. — Res strah pred bodočnostjo in samoslepenje pred njo je ozadje vseh gornjih teorij. Zato pa tudi vsako boljše bodočnost tako podcenjujejo in blatijo, se bore proti železnim gospodarskim nujnostim, proti dinamičnemu družabnemu razvoju. »Suženjstvo«, »kolektivno barbarstvo«, »poštepanje zap. evropske krščanske kulture«, »smrt individua«, »menaža ene jedi iz ene sklede«, »propad romantike«, to so cvetke njihovih samoslepivih dokazov...

Prvotna buržoazija je bila borbena, v bodočnost uprta, v produkcijo zasidrana. Njen ideološki izraz je bila »klasična ekonomska šola« s Smithom in Ricardom, ki se nista slepila, temveč na podlagi produkcijske analize znanstveno fundirala izkoriščanje in kapitalistične težnje. (Marx je sicer po njej povzel osnovne pojme svoje vrednostne teorije, toda ne na način kot ga srečamo na str. 103. naše sociologije, ki imputira tudi Marxu zagovarjanje izkoriščanja in znanstveno nedoslednost!) Sčasoma pa je gros kapitalističnega razreda postal len, uspavalo ga je mirno striženje kuponov, prejemanje rent in obresti. Prvoten kapitalist je bil obenem tehnični vodja svojega podjetja, stal je v stiku s produkcijo. Poznejši rentnik, bankir, borzijanec, lastnik vrednostnih papirjev oz. bankovcev pa je izstopil iz produkcijskega področja in se še kvečjemu briga za cirkulacijo ekonomskih vrednosti, za svoje dohodke. Kot pravi Sombart (Der Bourgeois str. 46) se današnji buržoa vedno manj briga za produkcijski proces, kreditno gospodarstvo ga je v obratu nadomestilo s tehničnim vodstvom, njega pa spremenilo v upravnega svetnika, bankirja. Izginil je s produkcijske sfere in plava na njej kot maščoba na juhi in se debeli. — In ta moderna buržoazija, parazit na produkcijski juhi, se je ne-le odtujila vsakemu gospodarenju, temveč je vso svojo dejavnost usmerila le v konzumpcijsko sfero. Konzum tvori smisel njenega življenja in delo ima zanjo samo obliko prebavljanja, rodnje in zabave. Produkcija, delo, ki ustvarja te mate-

rijelne dobrine, to je izven njegovega obzorja in programa. Postal je popolnoma pasiven, razvojen kapitalistični zakon je ostal tako rekoč še edina njegova aktivnost. Karakteristika njegove psihologije je psihologija lenega konzumenta.

Li ni to neposredno uplivalo tudi na njegovo znanstveno mišljenje? Če pogledamo zastopnike avstrijske šole, vidimo na prvi pogled, da ni njihova teorija nič drugega, kot znanstvena formulacija konzumtivnih buržuaznih meščanskih posebnosti. Vse, tudi vrednost in produkcijski način gledajo dosledno s konzumtivnega stališča. Predvsem rešuje problem konzuma, analiza (!) cirkulacije, po kateri pridemo do uporabnih vrednosti.

V naši knjigi avtor to konfužno obdeluje na str. 108., in končno varno dospe v ta pristan z ugotovitvijo, »da je treba Aristotelovo (na suženjskem delu temelječ!) merilo vrednosti izboljšati v smislu našega »krščanskega« programa, tako da postavimo za vrednostno merilo ne samo individualno, ampak družabno uporabnost predmetov.« Kaj nas brigajo žulji, ki blago producirajo, kaj večvrednost, kaj delo, produkcija in obrat, za to že skrbe naši obratovodje. Mi pa imamo na trgu toliko dobrih uporabnih predmetov ...

O individualizmu in njega vplivu na subjektivistično šolo več v naslednjem. Tu omenimo le, da ne raziskuje ekonomskih dejstev s stališča zunanjih objektivnih gospodarskih zakonov, temveč individualno konzumirajočega subjekta. Posamezen kupec, voda ali diamant v Afriki, Robinzon v pragozdu tvori izhodišče njenega teoretiziranja mnogo bolj kot pa kapitalistično podjetje in ustroj produkcijskega procesa.

(Dalje prihodnjic.)

C. K.:

Delo

Človek ne dela rad. Človek ni stroj, ampak bitje polno fantazije. Rojen je za igro, za sanje, za borbo, ne pa za delo.

Le kadar zaposli delo fantazijo in tako spominja na šport, na igro, na umetnost in na borbo, le tedaj je lepo. Sicer je grdo, trdo in bridko.

Človek dela, ker mora. Ker mu natura sama ne nudi dovolj hrane in obleke.

To spoznanje samo človeka še ne pripravi do tega, da bi delal, dokler ima možnost, da pusti druge delati zase.

Eden izmed največjih problemov človeštva je: »Kako pripraviti delomržne ljudi do dela, ki je potrebno za njihovo vzdrževanje?«

Najprej ni bila potrebna nobena organizacija. Kdor ni oral in sejal, ta tudi ni žel. Da ne bi od lakote poginil, je moral vsakdo delati.

Pozneje pa je človeštvo našlo primerno sredstvo, s katerim se opravi nujna in neprijetna dela: suženjstvo.

Močnejše rase so spoznale, da se je lepše boriti kot pa delati. Polovili so ljudi, jim vzeli svobodo in jih vpregli v voz družbe. Spoznali so, da je prijetnejše vihteti bič kot pa vleči voz. Tako so postale njihove sile proste za razvijanje fantazije, za ustvarjanje kulture.

Delo sužnjev je ustvarilo temelje vse antične kulture, katere si brez sužnjev ne bi mogli misliti. Zato ni poskušal noben antični filozof tega principa spodnašati. Kajti le intenzivno delo sužnjev je ustvarilo brezdelje Egipčanov, Grkov, Rimljanov.

Vsa dosedanja kultura sloni na suženjstvu: zato da se more del družbe

razvijati, da more pesniti in misliti; zato da morejo njegove storitve človeštvo dvigati in ga poganjati naprej — mora drugi del pripravljati zanj hrano, stanovanje, kurjavo in obleko. Zato da more glava misliti, mora želodec prebavljati. Šele po tej delitvi dela, šele po tej krivičnosti je nastala kultura. Le na ta način se je mogla vzdrževati.

Kajti prostost in svoboda sta predpogoj vsake kulture. Prostost in brezdelje manjšine pa so dosedaj omogočali skrajni napor večine.

Šele v naših dneh se začneja doba, ki omogoča kulturo brez suženjstva. Tega preobrata ni povzročila niti politika, niti etika, ampak tehnika. Le-ta je vpregla pred voz družbe narurne sile namesto ljudi. Tako je spremenila delavca, dosedaj vprežno živino v voznika, rikša-kulija v šoferja. Danes smo sredi tega velikega prevrata. Odprava suženjstva se je začela, ni pa še izvedena.

Zgodovina suženjstva se razčlenjuje v dve dobi: doba usnjenega biča in doba biča — gladu. Bič in glad sta postala motorja dosedanje civilizacije.

Bič je govoril: »Če ne boš delal, ti bom raztrgal hrbet!«

Glad je govoril: »Če ne boš delal, ti bom razdejal želodec!«

Razlika med tema motorjema ni bistvena. Zakonita odprava suženjstva je le nadomestila bič z gladom. V obeh primerih je delo produkt strahu, skrbi, nasilja. Beda milijonov tvori osnovo kulture tisočev.

Prisilno delo in vojaška dolžnost sta zadnja ostanka tega dvojnega biča. Danes živimo še v času biča — gladu. Ponajveč delajo ljudje zato, da ne bi stradali (če morejo delati — op. ur.). Šele s popolno preskrbo za čas brezposelnosti bo odstranjen strah pred gladom. S tem pa se odreče človeštvo preizkušenemu motorju gospodarstva, kakor tedaj, ko je začelo opuščati usnjeni bič. Tedaj si je vzelo za nadomestilo glad. Danes stoji pred nalogo, nadomestiti glad z novim motorjem.

Če se človeštvu ne bo posrečilo najti nekega novega motorja za pogon svojega gospodarstva, tedaj bodo kolesa civilizacije obstala. Tedaj bo izbruhnil splošen glad, splošen kaos. Dokler ne bosta zopet napravila reda bič in glad in se bo povrnilo suženjstvo.

Nekateri mislijo, da bodo delali ljudje iz zadovoljstva. To morejo trditi le ljudje, ki trdega industrijskega dela ne poznajo. To delo je vse prej kot v zadovoljstvo.

Drugi upajo, da bodo delali ljudje iz čuta dolžnosti. To morejo trditi le ljudje, ki ne poznajo človeka: morda bi bil komaj eden izmed tisoč pripravljen delati iz čuta dolžnosti, iz ljubezni do bližnjega ali iz patriotizma.

Zopet drugi mislijo, da bodo delali ljudje zaradi dolgega časa. To morejo trditi le ljudje, ki še ne vedo, da se da čas mnogo bolj prijetno upravljati kot pa z opravljanjem industrijskih mašin. Saj je tu šport, ples, umetnost, roko-delstvo, vrtinarstvo in še mnogo drugega. Tehnika je silno povečala možnosti zapravljanja časa: imaš radio, kino, gramofon itd.

Možno je nek del dela zasenčiti z iluzijo borbe, igre ali športa in ga s tem napraviti privlačnim. Toda to ne zadostuje, da bi se mogel vzdržati gospodarski obrat v toku.

Tu more vskočiti le najmočnejši motor. Sicer utihne gospodarstvo, kultura in življenje.

Življenje poganjata dva velika motorja: strah in upanje.

Bič in glad sta bili dve obliki strahu. Družba se jima more odreči le, če ojači drugi glavni motor: upanje.

Moderni kapitalizem rabi za vzdržanje svojega gospodarskega obrata obadva glavna motorja: strah in upanje. Strah v obliki gladu — upanje v obliki premije, zaslužka, morda celo bogastva.

Če naj motor — glad izgine, tedaj se mora ojačiti motor — premija. To pa ni odprava, ampak pravo ustoličenje kapitalizma.

Odpraviti istočasno glad in premijo pa pomeni popolen zastoj gospodarstva, ali pa je treba iti nazaj k biču, k fizični sili, k vojaškemu obratovanju gospodarstva — v novo sužnost.

Vsak socialist mora zato poskušati priti v tem problemu do jasnosti. Vedeti mora, kateri teh treh motorjev bo moral poganjati socialistično gospodarstvo, če se ne posreči, najti četrtega, enakovrednega. Brez rešitve tega vprašanja pa ostane vsak gospodarski sistem teorija in prazna konstrukcija. Kajti tudi najlepša karoserija ne more nadomestiti avtu motorja.

Anton Marinček:

Naloge delavskih strokovnih in gospodarskih organizacij

Moderni gospodarski in družabni red je zgrajen na načelih liberalizma. Bistveno načelo tega nauka je: Vsak človek je absolutno svoboden v svojem gospodarskem udejstvovanju. Gospodarstvo, ki se je razvijalo na podlagi teh naukov, je zavrglo npravne in naravne zakone, na njihovo mesto pa je postavilo sebičnost. Zaradi tega je ponižalo tudi človeka.

Da bi moderno gospodarstvo dosegalo čim lažje svoj cilj, to je čim večji dobiček, so morale pasti vse zapreke. Pohodilo je svoboden obrtniški stan in ga spravilo v tovarne. Tovarne so vsrkavale vase tudi mestno prebivalstvo, pozneje pa še kmetško ljudstvo. Vsi ti so vstopili v tovarne na podlagi svobodnih delavskih pogodb. Ker pa ni imela ta svoboda nobenih mej, ni bila delavstvu v blagoslov, ampak v prokletstvo. Popolnoma svoboden je bil namreč le podjetnik, ki je delavcu delovne pogoje enostavno diktiral. Zato je postal delavec suženj gospodarstva. Ustvarjati je moral dobrine ne zase, ampak za podjetnika. Sam ni dobival za svoje ustvarjanje niti toliko, da bi mogel človeka dostojno živeti.

V zvezi z modernim gospodarstvom je nastal tudi nov družabni red. Njegova naloga je bila, da brani in ohrani nedotaknjene razmere in pravice, ki jih je ustvaril moderni gospodarski red.

Vsak sistem potrebuje za svoj razvoj desetletja ali celo stoletja. Tako tudi sedanji kapitalistični gospodarski in družabni red. V človeški družbi se je pričel polagoma razvijati krog tistih ljudi, ki so bili nositelji tega reda in krog tistih, ki so morali temu redu služiti. V začetku je moralo hlapčevati le delavstvo v tovarnah. Ker pa ne pozna sebičnosti mej in ker so hoteli imeti nositelji kapitalističnega družabnega in gospodarskega reda popolno gotovost, je moralo priti v odvisnost tudi meščanstvo in inteligenca. Končno je bilo ustvarjeno družabno razmerje, kakoršno je danes: Na eni strani peščica bogatašev, ki vlada ves svet, na drugi strani milijoni nemaničev.

Take razmere so brez dvoma nezdrave in krivične. Proti krivicam se pa mora vsak boriti. Saj je ta zakon vsajen v naravo vsakega človeka. Iz tega razloga je vstal nasprotnik modernega gospodarskega in družabnega reda že ob njegovem rojstvu. Že takrat sta nastali dve fronti: kapitalist — proletarec.

Delavec se je sicer moral pokoriti tem razmeram, toda priznal jih ni nikoli. Nasprotno. Pričel je iskati pota in sredstva, da bi se otresel teh

krivic. Na pomoč so mu prišli tudi možje iz inteligenčnih vrst, ki so globoko čutili z delavstvom. Obenem so pa pričeli borbo proti gospodarskim in družabnim krivicam, pa tudi pokazali so pota, ki naj dovedejo do boljših in pravičnejših razmer.

Prvi je prišel v globokem in širokem zamahu Karl Marx. Karl Marx je brez dvoma velik genij. Z njegovim materijalističnim zgodovinskim naziranjem se sicer ne moremo strinjati, ker je napačno, toda njegova kritika kapitala je pravilna.

Na katoliški strani je pričel borbo proti krivicam sedanjega gospodarskega in družabnega reda monguški škof Viljem Ketteler, ki je sestavil tudi prvi katoliško-socialni program. V Avstriji je vstal globoki in temeljiti sociolog Karl Vogelsang, pri nas dr. Krek. Odločilnega pomena pa je bila okrožnica Leona XIII. »Rerum novarum«.

Katoličani se namreč niso posvetili socialnemu vprašanju v taki meri, v kakoršni bi se pravzaprav morali. Nasprotno. Med katoličani je vladala prava duševna lenoba. To lenobo je nad vse podpiral liberalizem, ki je bil razširjen tudi med katoličani. Bili so celo možje, ki so hoteli veljati za dobre katoličane, dočim so z enako vnemo branili in zagovarjali gospodarski liberalizem. Leon XIII. je posvetil v te razmere z neizprosno doslednostjo. Potrdil je nauke, ki so jih učili dosledni krščanski sociologi, te nauke je še poglobil, obenem pa ugotovil, da se godi delavstvu velika krivica, da je položaj tako kruto krivičen, da je potrebna nujna in takojšnja odpomoč. Med najuspešnejšimi sredstvi za to odpomoč navaja delavske strokovne organizacije.

Nujnost delavskih strokovnih organizacij so poudarjali tudi vsi sociologi brez izjeme. Zakaj? Dejstvo je, da more človek izvrševati svoje npravne in naravne pravice in naloge le v družbi. Le v in po družbi more postati res gospodar stvarstvu. Sveto pismo osvetljuje to resnico zelo nazorno z besedami: Brat, ki ga podpira brat, je kakor utrjeno mesto.

Ta resnica je predvsem važna za delavstvo. Delavstvo ima napram sebi tako mogočnega nasprotnika, da mu more biti kos le z združenimi močmi. Te združene moči so pa utelešene v strokovnih organizacijah. Vprašanje je, kakšne naloge imajo delavske strokovne organizacije.

Te naloge so dvojne: V ožjem in širšem smislu. V ožjem smislu: Boriti se morajo za izboljšanje ekzistenčnih pogojev delavstva.

K ekzistenčnim pogojem pa ne prištevamo le mezd, ampak vse, kar vpliva na življenje delavca v obratih in izven obratov. Kar se tiče mezd, bi morale biti take, da bi omogočale delavcu dostojno življenje. Mezde se največkrat določajo v delovnih pogodbah. Naloga strokovnih organizacij je, da pribore kolektivne pogodbe, t. j. pogodbe, ki jih sklepa celokupno delavstvo v obratih in ki so veljavne za celokupno delavstvo. V takih pogodbah nima podjetnik opravka z eno osebo, ampak z vsemi delavci. Radi tega je nevarnost izkoriščanja manjša, na drugi strani se pa jača zavest moči med delavstvom.

Za delavstvo je velikega pomena tudi socialna zakonodaja, na kakšnih načelih sloni in kako se izvaja. Radi tega si mora delavstvo priboriti pravico, da sodeluje pri socialni zakonodaji. Poedinec tega ne bo dosegel. Uspeh je mogoč le v skupnosti, v delavskih strokovnih organizacijah. Sodelovanje delavstva pri socialni zakonodaji je velikega pomena. Le delavstvo more natančno presoditi ves položaj in zapopasti bistvene zahteve, ki naj pridejo v socialno zakonodajo (delovni čas, zaščita žen in mladoletnih, varstvo delavskih otrok, higijena v obratih, socialno zavarovanje, zdrava delavska stanovanja, jamstvo za čim večjo stalnost dela, nedeljski počitek itd.).

Se tako dobra socialna zakonodaja bo za delavstvo brez pomena, ako je ne bodo izvajali. Družba pa je danes že taka, da se hoče izogniti vsem zahtevam, ki so ji v večje ali manjše breme. Tudi podjetniki so taki. Zato pa socialna zakonodaja ne pride do veljave v podjetjih, kjer delavstvo ni organizirano. Ravno v tem pogledu dajejo delavske strokovne organizacije edino garancijo. Dejstvo, če in v kolikor, odnosno če ne in v kolikor se ne izvaja socialna zakonodaja, je nekak barometer za dejansko in moralno moč delavskih strokovnih organizacij.

Nositelji sedanjega družabnega in gospodarskega reda so z ozirom na število tistih, ki jim morajo služiti, v velikanski manjšini in morejo obdržati svojo moč le toliko časa, dokler bo ta številčna moč razbita. Zato skušajo z vsemi sredstvi ne le med delavstvom, ampak tudi med celotno človeško družbo ubijati smisel za skupnost. Vsak naj skrbi zase, usoda drugih naj ga nič ne briga. Delavske strokovne organizacije pa nasprotno poudarjajo in vcepljajo med delavstvom misel in prepričanje, da je le v združitvi moč, da zavisi usoda poedinca od usode celokupnosti. S tem ustvarjajo duhovno skupnost.

Stanje in razmere, kakoršne je ustvaril sedanji gospodarski in družabni red, gotovo niso v skladu z družabnim redom, ki ga je začrtal Kristus v svojih evangelijih. Zlasti je krivično tako stanje za delavstvo, ki ustvarja bogastvo držav. Papež Leon XIII. je zahteval že pred 40. leti takojšnjo akcijo, da se odpravijo krivice.

Ker se človeštvo odpove raznim »pridobljenim pravicam« zelo nerado, ali sploh ne, bo odpomoč delavstvu le tedaj mogoča, če bo družba urejena na podlagi pravic in dolžnosti. Vzor vsakega reda, tudi socialnega, je pravičnost. Pravičnost je pa vzor tudi vseh stiskanih in izkoriščanih.

Današnja družba je izgubila smisel za pravičnost. Če hočemo torej osnovati družbo na podlagi pravic in dolžnosti, moramo izpremeniti sedanjo družbo. V tem pogledu ima delavstvo izmed vseh družabnih slojev najvažnejšo nalogo. V boj za pravico more iti z vsem srcem le tisti, ki mora doprinesati največje žrtve ravno radi tega, ker ni pravice. Zato delajo delavske strokovne organizacije z vso silo na to, da bi zavladal med človeštvom drugačen duh, duh pravice in ljubezni.

Za zmago te ideje so potrebni veliki napor. Če pomislimo, kaj vse ustvarjajo delavske strokovne organizacije za izboljšanje položaja ne le delavstva, ampak vsega človeštva — morajo voditi borbe v obratih, borbe za izvedbo in izboljšanje socialne zakonodaje, za razširjanje in poglobitev svojih idej izdajajo časopise, revije. In vse to le z žrtvami in prispevki delavcev —, bi zaslužilo to delovanje večje pozornosti in podporo od poštenih elementov človeške družbe.

Delavske strokovne organizacije in ž njimi delavstvo vedo, da morajo tudi praktično kazati, v kaki smeri bi se moralo razvijati n. pr. gospodarstvo. Ravno radi tega so nastale razne delavske gospodarske organizacije — prodajne in proizvodne zadruge. Meščanstvo sicer meni, da je bistveni namen zadružništva samopomoč. Tudi samopomoč je zapopadena v zadružništvu. Saj omogočajo prodaje zadruge svojim članom cenejši nakup blaga. Proizvodne zadruge pa ustvarjajo boljše delovne pogoje in stalnejše delovne prilike. Vendar pa ni glavni namen samopomoč. To dokazuje že postanek zadružništva. Njegovi ustanovitelji so bili brezposelni rohdalski predilničarji. 12 po številu. Smoter, ideja je bila, da zgrade popolnoma novo gospodarstvo, iz katerega morajo biti izločeni vsi kapitalistični interesi. Glavno besedo morajo imeti ljudske potrebe, glavno težišče mora biti v skupnosti. Torej ustvariti po vzgoji in praksi gospodarstvo, ki bo slonelo na načelih

skupne koristi človeške družbe. Zaradi tega pripravlja združništvo pot novemu gospodarskemu redu in je iz tega stališča dopolnilo delavskih strokovnih organizacij.

Bistven smoter delavskih strokovnih organizacij torej je: Ustvariti družbo, ki bo zgrajena na pravilnem razmerju med pravicami in dolžnostmi, in zgraditi gospodarstvo, ki bo temeljilo na načelih skupnosti. To pa ni nič drugega, kakor borba za take razmere, da bodo prišli v družbi, v vsem javnem in privatnem življenju do zopetne veljave npravni in naravni zakoni, da bo zopet postal središče življenja človek.

Sicer je danes toliko negotovosti. Eno pa je vendar za vse uvidevne ljudi jasno, da ne morejo več dolgo trajati tako napete gospodarske in družabne razmere, da stoji človeštvo pred novo dobo. Zgodovina uči, da so se rodile dosedaj nove dobe vedno med gromom in treskom. Deloma radi tega, ker ni bilo človeštvo dovolj uvidevno in ni hotelo spoznati ter sprejeti njihovih znanilcev. Deloma pa tudi radi tega, ker ni bilo dovolj vzgojeno, da bi prešlo mirno v nove dobe. Zato so nastajali nasilni sunki, ki so nasilno rodili nove dobe. Delavske strokovne organizacije pa so vzgojile in še vzgajajo material, ki je pripravljen in sposoben, da izvede miren prehod. Vse zavisi le od uvidevnosti človeštva.

Delavske strokovne organizacije so velikega pomena zlasti v tej dobi. Ko se krog proletarcev širi s tako naglico, ko prihaja v tak krog tudi inteligenca. Delavske strokovne organizacije postajajo same po sebi matice za vsa ta in bodoča gibanja.

Kakšno stališče naj zavzamemo katoličani napram delavskim strokovnim organizacijam? Poudaril sem že, da je sedanja družba zavrgla naravne in npravne zakone. Delavske strokovne organizacije se pa bore proti temu stanju. Zato je boj vseh resničnih delavskih strokovnih organizacij neglede na njihovo svetovno naziranje etičen boj. Ker ne odgovarja sedanja družba krščanskim načelom, je dolžnost katoličanov, da se bore za družbo, ki bo odgovarjala tem načelom. Papež Leon XIII. je poudaril v svoji okrožnici o delavskem vprašanju predvsem dvoja: 1. Da je dolžnost delavcev, da so organizirani. 2. Da so poklicani k delu za preosnovno človeške družbe vsi ljudje, v prvi vrsti mi katoličani, ki priznavamo Kristusova načela za svoja, Kristusov nauk za svoj nauk.

Kakšna izprememba bi nastala, ko bi sledili katoličani, katerih nas je nad 300 milijonov, temu klicu! Mi katoličani bi postali nepremagljiva velesila, kateri se ne bi mogel nihče ustaviti, če bi bili enega duha. Toda koliko katoličanov je, ki bi se resno zavedali, da je tak družabni red, ki nujno tira tolike in tolike mase v bedo, protikrščanski in da je po svoji vesti vsak dolžan, da se bori proti takemu redu?

Koliko katoličanov je, ki bi uvideli, da nujno vodi sedanji gospodarski in družabni red bedne mase v nezaupanje do Kristusa in njegove cerkve?

Koliko katoličanov čuti v sebi dolžnost, da morajo ustvarjati v družbi take pogoje, da bodo ljudje tudi lahko živeli krščansko?

Koliko jih je, ki bi doumeli Kristusov nauk o hiševanju? Biti bi morala v nas živa zavest, da ni nihče absoluten gospodar nad svojim premoženjem, da bo treba dajati odgovor o svojem hiševanju. Krščanstvo ni vera formalnosti, ampak vera del. Vera brez del je mrtva. Zato bo mrtev tudi nauk o Kristusu, o krščanskem družabnem in gospodarskem življenju, če ga ne bo izpričevalo življenje.

Dnevno beremo in slišimo zabavljanje čez boljševike. Toda izpustimo pa iz vidika, da imajo boljševiki svoj družabni in gospodarski sistem in da delu-

jejo z železno doslednostjo po tem sistemu. Kako uspešna bi bila naša borba proti vsem zmotnim redom, ko bi bili v tem položaju, da bi lahko pokazali: Tak je krščanski gospodarski in družabni red. Taka so podjetja, v katerih imajo glavno besedo kristjani. Zalibog ne moremo učiti zatiranih s takimi zgledi. Kako naj jim dopovemo, da je mogoč s pomočjo Kristusa pravičen red, da manjka le ljudi, brezobzirno doslednih kristjanov, ki bi ustvarili red na podlagi Kristusovega nauka? Tako živimo, kakor bi bilo vse v najlepšem redu, kakor ne bi bilo bede, družabnih krivic in družabnih izkoriščanj. Še bolj žalostno pa je, da živimo tako, kakor da ne bi stali na pragu velikih gospodarskih in družabnih dogodkov.

Cerkev v defenzivi in politični katolicizem

Prinašamo članek dr. N. M. »Die Defensivposition der Kirche und der politische Katholizismus«, ki je bil objavljen v katoliški reviji »Neuland« (št. 1.—2. — 1932!) Članek priobčujemo domalav celoti, ker je tudi za naše razmere popolnoma aktualen. Z odkritostjo in resnicoljubnostjo ter prepričujočo ljubeznijo obravnava aktualna vprašanja, katerim moramo tudi pri nas brez ozkosrčnosti pogledati v oči. — Uredništvo.

»Katoliška Cerkev se nahaja v defenzivi. Ta defenziva se katerikoli posluži napada kot taktičnega sredstva. To more resničen položaj zakriti, ne spremeni pa ničesar na odločilnih dejstvih. Najvažnejše teh odločilnih dejstev je to, da je Cerkev pri oblikovanju časnega sveta samo še eden izmed mnogih faktorjev in daleko ne najmočnejši. Oklic papeža h katoliški akciji ni na tem nič izpremenil. Niti tam, kjer je katoliška akcija samo novo ime za staro nemoč, niti tam, kjer se je kaj storilo, nekaj novega ustvarilo, je uspeh komaj kaj več kot smotrna organizatorična pregrupacija ali izboljšanje delovnih načinov ali obogatitev katoliških temeljev z religioznimi, karitativnimi, kulturnimi deli. O kakem »novem razdobju Cerkve« še ni govora. Odločilnosti so ravno izpadle, one velike spremembe v mišljenju, katere je sveti oče pričakoval in jih vzbujal — temeljne obnovitve cerkvene zavesti, »vzbuditev Cerkve v lajku« (da variram besedo, katere veliki čas je že šel mimo). Lajiki se še niso povzpeli do lastnega, odgovornosti polnega delovanja pri razširjenju božjega kraljestva; lajiki z ene strani niso imeli poguma, da bi se poslužili svoje polnoletnosti, na drugi strani pa niso vživali zato potrebnega zaupanja. Staro, zarjavelo mišljenje, da je Cerkev pravzaprav kler in da je to povsem edinole njegova zadeva, je komajda omajano. Lajiki in kleriki vsaj po večini tako delajo, kot bi bil ta stavek maksimum njihovega dela. Medtem je Cerkev zgubila neprecenljive zgodovinske postojanke — Španijo, Mehiko, Rusijo (razrušitev pravoslavne cerkve je težek udarec tudi za rimsko-katoliško občestvo). Proletarsko svobodomiselno gibanje trga Cerkvi vsak božji dan žive duše. Nova verska sila, ki se poraja po stoletju duševne neplodovitosti, se ne steka k Cerkvi, temveč po večini k nacionalizmu in socializmu. Nezaslišana kriza današnjega časa je našla nas katoličane ravno tako brez sveta kot druge — kar je toliko slabše, ker smo mi čuvarji resnice. Imamo sicer neizčrpno tradicijo temeljitega znanja o časnih in večnih rečeh, imamo velike učne sisteme, imamo papeške enciklike, razpolagamo z dovršenimi odgovori na vprašanja o usodi osebnih in kolektivnih eksistenc — toda manjka nam sile, da bi oblikovali dane resničnosti. Ne obvladamo stvari, smo le prepričani, da vemo, kako bi se obvladati dale. — Tako dejansko ne zmoremo več, kot da se varujemo in branimo.

Defenzivni položaj zahteva strumnega skupnega nastopa vseh sil. Od ugotovljenih generalnih smernic ne sme nihče odstopiti. Močna osrednja oblast mora za to skrbeti. Vse operacije je treba izvesti enotno. Podvzetja na lastno pest so prepovedana in se kaznujejo. Čeprav so uspešna ali obetajo biti. Drzni naskoki so nevarni, ker slabijo posadko na okopih. Disciplinarnost je najvišja dolžnost, glede popolne podreditve vrhovnemu poveljstvu ni vprašanja. To mora biti enotno. Samo določena, uradna avtoriteta velja, sicer bi nastala zmešnjava. Poleg častnikov ni prostora za nobeno drugo avtoriteto na isti ravni. Kritika o predpostavljanih, o njihovih ukazih in dejanjih je prepovedana.»

S to vojaško prisposodobno, ki označuje Cerkev v defenzivi, se res mnogokrat pojasnuje in utemeljuje cerkvena praksa. Napredujoče jačanje cerkvene centralne oblasti je gotovo posledica defenzivnega položaja. »Federalizem« v cerkveni upravi se zmanjšuje. Pred prevladujočo močjo papeške oblasti stopa vse v ozadje. Misel in zavest, da duhovna sila izhaja neposredno od Kristusa, od apostolov, od žive milosti je manj močna kot v drugih dobah Cerkve. Disciplina se poudarja bolj kot druge krščanske dobrine, katere so včasih višje cenili, n. pr. pokorščina napram glasu vesti. Radi prepoudarjanja discipline, se zdi mnogim Cerkev bolj po disciplini povezan sistem oblasti kot mistično telo, občestvo v nadnaravnim življenjem obdarovanih. »Cerkev je enota po svojem bistvu; je duhovna nevarnost, če ena stran njenega bistva v zavesti vernikov vsled bistvu nasprotnega poudarjanja postane nekako izolirana in nič manj nevarno ni izolirati juridično-organizatorično kot karizmatično stran.«

Zdi se, da so tudi duhovne sile Cerkve urejene po vojaško. Tudi tu smatrajo posamezne boje in pionirska podvzvetja kot nevarna. Napadajočim sovražnim vrstam se mora defenzivna Cerkev pokazati kot kar najbolj sklenjena duhovna sila. Da se ne bi pokazal videz slabosti in razcepljenosti, se ne sme vzbuditi vtis, kot da je v Cerkvi o važnih vprašanih možnih več naziranj. Danes obstoja tendenca po utrditvi obstoječih učnih tradicij daleč preko meje teologije — tendenca katere posledica je neke vrste neoficielno dogmatiziranje. Mnenja in dejanske razmere, katera so pri točnem pregledu šele od predčerašnjim ali zastarela, ali po sedanjosti povezana, proglašajo kot neizpremenljiva kot »pristno in edino katoliška«. Če bi jih kdo kritično obravnaval, že dvomijo o njegovem katolištvu. Popolnoma napačno se mnogokrat obstoječe brani vsled napačnega mnenja, da se s tem brani sedanji položaj Cerkve. Na drugi strani se sumničijo ali celo obsojajo misli, ki se od sedanjega odvrtačo, pa so le stare resnice in spomini na to, kar je stopilo v ozadje. Pojem cerkvene avtoritete je mnogokrat močno prebarvan — posebno po katoliškem časopisu! Obveznost, ki pritiče le odločitvam »ex cathedri Petri« (papeža) ravno danes vsesplošno preveč prostodušno pripisujejo izrekom manjših avtoritet — seveda ne v teološki teoriji, pač pa v praksi.

K temu se pridružuje, bolešno občutljivo, skoro boječje tesno odklanjanje kritike o cerkvenih razmerah in osebah. Odkloniti je treba kritiko, ki izvira iz golega nasprotja, iz škodoželjnega veselja nad resničnimi in dozdevnimi napakami, iz farizejskega samoljublja, iz razjedajoče črnoglednosti, iz zlobne nemoči. Obstoja pa tudi kritika iz pekoče ljubezni, iz svete jeze, iz globoke odgovornosti, iz volje graditi in pomagati. Znamenje nevarne slabosti je, če duha take kritike ne razumemo več, če nimamo več daru, da bi ločili ter vsako kritiko brez razlike zavračamo, odklanjamo, pobijamo. Danes se mnogokrat ne dela zadosti razločka med funkcijo in osebo, med »corpus mysticum« in upravnim aparatom, med večno substanco in časovnim zunanji izgledom — ravno pod vtisom, da je radi težkega položaja potrebna enotnost brez kompromisa. Na zunaj se ne sme pokazati nobena razpoka; tako se zakrivajo stvari, ki so napačne in škodljive. Ali ima Cerkev od tega kako korist? Ze davno ni več resnično, da odgovornosti se zavedajoča kritika Cerkve v očeh ljudi škoduje — nasprotno — največje razdejaje povzroča to, da se v Cerkvi sami ne dvignejo odločni glasovi proti razmeram, ki itak ne ostanejo skrite. Molčanje mora tu več škoditi kot najdrznejša beseda. Če ne bomo te besede mi katoličani sami izgovorili, tedaj jo bodo brezbožniki s sovraštvom, in to kar naj bi Cerkvi služilo, bo postalo bogokletje. Lastna kritika napravi najgrenkejšo očitke brezmočne. Toda kritika bo samo takrat rodovitna, če bomo zapustili svoj defenziven položaj.

Obstoja nevarnost, da se vsa nova generacija (katoliška) notranje zruši! Da občutka nesevobode, ki jo pritiska, ne bo več prenesla in da bodo pod silo molka protinaravno zajezene duhovne energije opešale! Seveda nismo še tako daleč. More priti tudi drugače, — da ne bo namreč ta generacija molče, brez kompromisa zasedla one položaje — ki ji — končno! — dajejo svobodo za delovanje. Toda zdi se, da zagrenjenost in skepsa izpodjeda že na substanci sile, da je tudi duhovno mlade strah pred svobodno besedo, da se jih je polastila neka duhovna strahopetnost.

Pisatelj poudarja dalje, da je to le del pojavov v Cerkvi v tem času, da s tem ni označeno sedanje stanje izčrpano. Priznava rast novih religioznih sil v Cerkvi — liturgična gibanja, obnova ljudske pobožnosti, poživitev znanja sv. pisma, karitas. Vprašanje pa je, ali je danes Cerkvi resnično koristno, kar jo je nek o č štutilo; ali nismo poklicani, da zapustimo defenziven položaj in ali je možno to storiti, ne da bi najprvo opustili defenzivno zadržanje cerkvene zavesti in s tem večino tega, kar smo označili kot posledico tega zadržanja. Katoliška akcija Pija XI. vsebuje potrebo po takem preokretu. Predno pa kratko označimo to obnovo cerkvene zavesti, se moramo dotakniti aktualne primere, ob kateri bomo pojasnili njeno problematiko — političnega katolicizma.

Tudi politični katolicizem v Srednji Evropi je posledica katoliškega defenzivnega zadržanja. Ustanavljanje »katoliških« strank izhaja iz želje, obdržati vse sile skupaj. Ker se obramba Cerkve vrši na področju politike, je treba tu združiti vse sile v bojno vrsto. Prednosti take združitve niso majhne; katoličani dobe varno zatočišče v političnem življenju.

Priznava »katoliškim« strankam, da so za Cerkev dosegle velike uspehe, omogočile so ponekod Cerkvi, da so dobile zaščito in varstvo v javnem življenju.

Treba pa je poudariti tudi težko škodo političnega katolicizma, ki je nastala vsled tesne povezanosti Cerkve in strank, ko je navadno ena stranka veljala kot poloficielna zastopnica cerkvenih interesov. Najbolj jasna teoretična razločevanja tu nič ne pomagajo. Razmerje Cerkve do države ni edina tema politike; vsaka politična stranka je primorana tudi k tisoč drugim vprašanjem zavzeti stališče. Tu prične tragika političnega katolicizma, ki bo prej ali slej vodila do njegove likvidacije. V trenutku, ko »katoliška« stranka postane v pravem pomenu besede »politična« — namreč v boju za ne več neposredno religiozno-nravne javne dobrine in za minljiva oblikovanja družbe, — prestane njeno nesporno katoliško stališče. Njeni cilji in metode niso za katoličane po vesti več obvezni. Odločitev jim postane svobodna. Kajti to, kar označujemo kot državo- in družboslovje, ni zadosti za konkreten političen program, se more različno tolmačiti, to so razni avtorji različno izoblikovali in — to je odločilno! — kot sistem (kolikor se da o tem govoriti) sploh nima dogmatičnega, obveznega značaja. Vprašanja n. pr. o demokraciji, parlamentarizmu, monarhiji, republikli se dajo na podlagi kat. državoslovja ali zagovarjati ali tudi — odkloniti. Katoliško družboslovje bo ostala večna naloga, kajti napetost med misterijem in svetom, med časnim in večnim bo ostalo do zadnje sodbe.

»Katoliške« stranke zastopajo poleg cerkvenih in religioznih tudi druge zahteve, zrastle iz potreb časa, ki pa ne morejo postati cerkveno obvezne za katolike. Toda stranka zastopa oboje. In tako nastane vprašanje, ali naj Cerkev radi prednosti, ki jo ima vsled cerkvenopolitičnega zastopanja prevzame nase tudi vse breme tragično-zmotnih, časovno vezanih političnih ciljev in metod. V srednji Evropi je odločitev padla za to tezo. Seveda je z ozirom na zgodovinsko dano situacijo bilo komaj kaj drugega pričakovati.

Neizogibno je, da pospeševanje ali tiho privilegiranje ene stranke s strani Cerkve kakor tudi zastavljanje cerkvene avtoritete za čisto časne — politične cilje za tisto stranko učinkuje — tudi če se tisočkrat poudarja, da velja podpora le cerkveno-političnim in politično-etičnim zahtevam. Saj je politično-praktično in ljudsko-psihološko nemogoče začrtati mejo. Če more politična stranka računati s tem, da jo bodo cerkvene avtoritete priporočale radi njene cerkvene politike bodisi izrecno (Avstrija — pastirsko pismo škofov ob volitvah), bodisi s tihim priznanjem zahtev stranke, da zastopa in dela v imenu katoliškega ljudstva — potem to ni praktično nič drugega kakor podpiranje stranke po cerkveni avtoriteti. Nastane tako velika nevarnost, da se izrablja vera kot ščit za vsakdanje ali celo sumljive politične kupčije. V Avstriji je »katoliška« stranka mnogokrat zlorabila to avtoritativno priporočilo. Ni pretirano reči: Vsaka nekatoliška stranka, ki bi imela toliko neuspehov, napak, škandalov in korupcijskih afer na hrbtu kot jih ima ta stranka, je nemogoča. Krščanski socialisti dosedaj še niso in se smejo še vedno predstavljati volilcem kot zastopniki cerkvenokulturnih interesov. Svoj kredit so za veliko prekoračili.

Posledica zveze med Cerkvijo in stranko je, da delajo Cerkev odgovorno za napade in metode stranke. Grehe stranke pripisujejo Cerkvi. S tem da krščanski socialci branijo kapitalizem so Cerkvi zapravili stotisoče živih duš. Krščanski socialci vodijo »meščansko« politiko kar je pripomoglo do tega, da smatra proletariati Cerkev za meščansko zadevo. Najgorenjše je, da so bile te žrtve Cerkve zastoj — obvladane javnih položajev ji je množico še bolj odtujilo. Pisatelj smatra, da je povezanost nemškega centra še večja in možnost kritike o njem še manjša. Kdor Centrum odklanja, v tega katoličanstvo že dvomijo. »Katoliško« časopisje tudi vsakršna politična nasprotja spelje na religiozna tla, da je obsodba tem lažja. In tako vsled teh ozkih zvez med Cerkvijo in stranko postajajo številna tajništva in glavna uredništva neki solastniki cerkvene avtoritete. To je nevarna uzurpacija; stranka si prisvaja kot orožje cerkveno avtoriteto proti svojim kritikom in nasprotnikom. Dobra volja koristiti stvari iskreno, katero pisatelj ne odreka, ne more dati opravičila, da bi posledice tega sistema ugodnejše sodil kot v resnici so. V Avstriji se je zadnji čas ta usodna vev dokaj zrahljala, čeprav je do likvidacije še daleč.

Najtežji in najtemeljitejši ugovor proti političnemu katolicizmu pa ne leži v poskusih strankarjev, da bi s sredstvi duhovnega terorja držali katoličane pri ojesu. »Ta leži globlje: Desetletja sem niso katoličani, ki bi živeli iz vse vere, vrgli v svet nobenega izmed velikih novih političnih »mitov«, nobene življenje prebujajoče politične in ekonomske ideje. Nobene niso katoličani zgrabili in nobene ni Cerkev niti zajela. Vedno so se katoličani šele naknadno pridružili, često docela nepozno, v trenutku, ko je ideja svojo silo že izčrpala. Za dejstvi capljali. Katoličani niso bili politično ustvarjajoči! Za to ni od nekdanj, pač pa desetletja sem odgovoren sistem političnega katolicizma!

Koncentracija vseh katoliških sil v eni stranki ima za nujno posledico, da je treba ka-

toliške sile ločiti od drugih političnih grupacij. Taka stranka tudi ne more biti politično ustvarjajoča. Katoliške stranke so nastale iz duha defenzive in se iz teh tal ne morejo dvigniti. Njih moč je varna obramba, stabilnost, ne pa dinamika, napadalna sila in elan nove politične volje. »Če se katoliške sile zbirajo v trdnjavi katoliške stranke, potem so splejane proč od bojnega polja, kjer padajo odločitve. Tako se čaka na odločitve in se sklepajo kompromisi z vsakokratnim zmagovalcem. Tako zadržanje je konsekvantno za izhodno točko, iz katere je »katoliška« stranka izšla — dokler je v manjšini. Toda poskus, da bi s pomočjo katoliškega državnoslovja prišli do samorastle politične akcije, mora ostati brezuspešen radi prevelike splošnosti njegovega malega števila res nespornih temeljnih načel. Danes so potrebni odločni odgovori na aktualna vprašanja, če hočemo imeti politične uspehe. Poleg tega ne raste politika iz sintetičnih, harmonično izravnanih miselnih sistemov, temveč iz impulza posameznih velikih, čisto enostavnih idej; ne iz načela o »zlati sredini«, temveč enostransko, intuitivno, v tem smislu »radikalno«. To je eden izmed najvažnejših političnih gibalnih principov. Nič ne pomaga tak »radikalizem« odklanjati. Če bi se posrečilo iztrebiti ga, potem bi nastopilo otrpnenje ali pa politike sploh ne bi bilo. Politični svet giblje »enostranski radikalizem«, ali pa stoji tiho. Katoliška stranka pa ne more biti politično radikalna, ne more biti ostro začrtana na polju časovnosti, v čisti politiki, sicer izgubi pravico na vesplošnost, na cerkveno aprobacijo in na možnost stabilizacije. Tudi s te strani je jasno — konsekvanten političen katoličizem pomeni izključitev katoličanov od novega političnega ustvarjanja.

Gotovo spada v škofovske dolžnosti in pravice, da zavzamejo stališče k posameznim političnim programom s cerkvenega stališča in da pripadnost h kakšni stranki prepovedo radi nraavnih in religiozno nevarnih tendenc. In bilo bi krivično očitati jim, da to delajo iz političnih razlogov. »Toda smemo pač reči, da obstoji tudi druga pot, nič manj katoliška kot abstinencija. Moremo si predstavljati, da škofje na nevarnost sicer opozore, da kličejo k izpremembi, da zmote s širokogrudnostjo in neuklonljivostjo bičajo — obenem pa katoličanom, ki se zato čutijo poklicane, pustijo svobodo, da v sredi duhovno ogroženega, zmotnega političnega gibanja delajo za izpreobrnitev, za predruženje, za mir s Cerkvijo. To je zato mogoče, ker substancia n. pr. nacionalno socialističnega gibanja ne obstoji iz onih obsojenih zmot, temveč je le od njih napadena — istotako kot substancia proletarskega gibanja vsaj do nedavno nikakor ni bila vseskozi korumpirana. Medtem je morda postala tako kot substancia nacionalno socialističnega gibanja lahko postane. Če je do tega prišlo in bo ponovno zopet do tega prišlo: ali ni tudi krivda katoličanov, ki so ta gibanja prežgodaj, še pred končnoveljavno odločitvijo, sama sebi prepustili in so prežgodaj izrekli sodbo o protikrščanstvu teh gibanj. In ali ni tako, da naše časopise — navadno iz političnih interesov! — sicer zmotno, pa vendar dobromislečemu političnemu nasprotniku, ki se naziva krščanskega, z vsemi sredstvi ostronabrušene dialektike naravnost vsiljuje, da ni kristjan, četudi bi hotel biti! Kakšno veselje je — da, triumf in ne krščanska žalost! — če potem nasprotnik v kljubovanju in jezi res postane nekristjan. Mi imamo dobršen del krivde.

Kaj praktično storiti? Razbiti »katoliške« stranke? Tudi če bi to bilo mogoče brez drugega, tega ne bi mogli priporočati. Tudi tega se ne da odkloniti, da bi sploh obstajale stranke, ki se zavzemajo za pravice Cerkve, odkloniti je treba ravno to, da se iz tega razmerja ne razvije prej opisano stanje, v katerem cerkven plašč krije, hote ali nehote, stranko in njeno posvetno ter le preveč posvetno delavnost; usodna skupnost med Cerkvijo in stranko, katere najtežje breme mora vedno pasti na Cerkev. Kar je potrebno je to, da se Cerkev odločno odloči od stranke, potrebna je nedvoumna razdalja, ki se mora potegniti tako daleč, da preneha vsakršna personalna unija (politikujoči duhovniki ne koristijo niti Cerkvi niti stranki!). Naj ne bo nobene stranke več, ki bi veljala kot oficijelno cerkvena stranka in bi se smela ljudstvu kot taka predstavljati ter bi mislila, da sme vsled tega položaja zanašati se na podporo Cerkve. Zavzemanje za pravice Cerkve ne sme izgledati kot posel, ki računa na protidajatev, kot delo, za katero se lahko zahteva plačilo. — Šele če te »oficiozne« »katoliške« stranke ne bodo več obstojale, če torej odpade vezanost katoličanov na politično nujno nerodovitne skupine, in se bodo katoličani po veri in vesti ter po splošnih smernicah cerkvenih naukov mogli politično odločevati — šele tedaj bodo imeli možnost, da se udeležujejo po svojem prepričanju sodobnih gibanj brez tesnih občutkov in primejo tako za delo tam, kjer se polagajo novi temelji: od prvega diha nove volje naprej, brez obotavljanja in občutja manjvrednosti. Tedaj bo spet mogoče, da bo taka nova volja z vso izvirno silo vzkipela tudi iz katoliških domačih tal samih — dočim jones odrivajo in zatirajo oni politični zakupniki, ki imajo v zakupu oficijelno generalno linijo. Samo tako se da preprečiti, da »katoliškega bloka« ne bosta zadela mlinska kamna desničarstva in levičarstva. Gotovo je danes velika drznost pustiti vernike iz okrilja ostrozačrtanih političnih mej in jim prepustiti pot za iskanje skozi

časnost — četudi večni ognji opominjajoče gorijo. Da se razumeti, če se ne drznejo — radi odgovornosti. Nočemo nikakor koga navajati k nepokorščini! Verujemo pa, da bo ta poskus prej ali slej postal neizogiben.

Z ustvaritvijo ločitve med Cerkvijo in strankami bi odpadel bistven del defenzivne urejenosti Cerkve; seveda le v srednji Evropi. V srednji Evropi pa bi oddaljitev od tega sistema oficioznih »katoliških« strank bila neorganična ter bi povzročala zmedo, če se ne bi obenem izvršil prelom z defenzivnim položajem in defenzivnim zadržanjem, z vsemi v prvem delu orisanimi posledicami. Ali je tak prelom mogoč? Mogli bi dvomiti nad tem spričo odpada množic, spričo napredujoče sekularizacije vsega življenja in izkoreninjenja religioznosti, v Rusiji potom nasilja, v Združenih državah ameriških pa potom civilizacije. Mogli bi dvomiti spričo grozeče nevarnosti, da bo zmagoslavni boljševizem pahnil Cerkev v katakombе. Toda neoziraje se na to, da poleg izbruha sovraštva proti Bogu rastejo upololni poganjki novega hrepenenja po Bogu, da so maliki, ki jih je postavil meščanski kapitalizem, razbiti — neoziraje se na to: Ali ni Cerkev določena, da vrši misijske naloge oznanjevalcev vere skozi vse čase naprej, dokler ne bo en hlev in en pastir? Naj si tolmačimo znamenja časa tako ali tako — kar se je zgradilo v časih defenzive, na okopih, danes vsekakor ovira Cerkev, da bi svojo večno silo razprostrla preko sveta in vsega človeštva. Ozko okolje katoliških organizacij, konfesionalno-kulturnih posebnih sobic, »katoliških« strank, moramo zapustiti, tudi če so zaenkrat žrtve. Te meje so preozke za vzvišene poslanske naloge Cerkve. Mi moramo te obrambne nasipe opustiti, kajti utopična je vera, da bi se dali tako razširiti, da bi mogli zadostovati za vse človeštvo. Meje naših društev in strank so v splošnem fiksne, četudi ščitijo, nas v isti meri tudi zapirajo. Mi moramo v svet, tudi tja, kjer so že odpadli, katero so spet postali pagani. Treba je spet apostolske gorečnosti in poguma. »Sol zemlje«, katere moč mora vsepovsod pronicniti in učinkovati!

Zapustitev defenzivnih položajev ni problem organizatoričnih ukrepov. Ona zahteva obnove cerkvene zavesti, predrugečenje vsega cerkvenega človeka. Prodreti mora spoznanje resnice, da je Cerkev najprej in v bistvu naprej živeči Kristus, mistično občestvo krščenih, polnost resnične milosti, ki nam jo je darovalo odrešenje Zveličarja. Toda obnove cerkvene zavesti pomeni tudi obnove ljudske pobožnosti, premaknitev poudarka vrednot, ki danes leži na katoliških vrednotah, pomeni tudi iztrebljenje istovetenja Cerkve s klerom, Cerkve in cerkvenega vladstva, Cerkve in zunanje vidne organizacije, izenačenje religije in morale v praktični zavesti večine vernikov, odstranitev nasprotij med lajki in klerom. »Mi katoliški lajki stremimo za tem, da se poudarek odločitve vesti v okvirju katoliških naukov tudi praktično pripozna. Slediti mora zaposlitev pri apostolskem delovanju. Toda na aktiviranje lajka v Cerkvi se da misliti le, če se mu da svoboda v večji meri kot danes. In le takrat odločitev po vesti ne bo vodila v anarhično stanje, če jih bo globoka religiozna obnova tako tesno združila z v Cerkvi živečim Kristusom, da bo vest vsakega okrepljena z vso silo milosti. Poziv h katoliški akciji se ne da drugače razumeti kot v smislu obovne cerkvene zavesti in poklicanosti lajka k svobodni dejavnosti. »Udeležbo pri delu cerkvene hierarhije« ne more pomeniti, da naj se disciplina katoliške obrambe še dalje poostruje, delovanje lajka še dalje reglementira in vsaka samostojna kretanja končno in v celoti v nek ozek organizacijski sistem zajame in s tem potlači. Ne more biti cilj nova povezanost in defenzivna preureditev sil, temveč vzbuditev lajka k zavesti njegovih ogromnih nalog v Kristusu Cerkvi.

Pregled

NOV PETLETNI NAČRT ZA ELEKTRIFIKACIJO RUSIJE

Nov petletni načrt je predviden za leta 1933—1937. L. 1925 je znašal učinek ruskih elektrarn 1,35 milijonov kw z letno produkcijo 2,2 milijardi kwh. V l. 1930/31 je znašal instaliran učinek ca. 2,300 milijonov kw z letno produkcijo 12,7 milijard kwh. Po novem načrtu morajo imeti ruske elektrarne do konca

l. 1937. 40—50 milijonov kw učinka, z letno produkcijo nad 100 milijard kwh. Da bo ogromnost načrta bolj pregledna, omenimo, da je znašal instaliran učinek nemških elektrarn l. 1930. 13 milijonov kw z letno produkcijo 29,5 milijard kwh, vse ameriške elektrarne skupaj pa imajo učinek 34 milijonov kw z letno produkcijo 111,3 milijard kwh.

Da se uresniči ta projekt, je potrebno proučiti vse zaloge ruskih energij, ker brez tega

sploh ni mogoče nič delati, vsaj racionalno ne. Drugič uporabiti, odnosno spolniti prenos energije na velike daljave, zakaj Rusija je dežela ogromnih dimenzij. Problem prenosa energije se je obravnaval na konferenci energetične zveze v Leningradu. Po mnenju te konferen- ce bi se dalo z napetostjo 400.000 V prenašati več 100.000 na razdaljo 1000 km. Tretjič je treba pospešiti razvoj elektroindustrije.

Da dobijo kar najcenejši tok, je predvidena v načrtu kar največja izraba vodnih sil, katerih moč se ceni na 62,4 milijonov KS. Dosedaj je izrabljenih jedva 5,0 %, po novem načrtu pa se mora do 1937 dvigniti izraba na 20—25%. V ta namen bodo zgradili velike vodne centrale na reki Anger, Volgi in Jeniseju.

Dalje bodo zgrajeni daljnovodi, ki bodo vezali vsa ruska industrijska centra in bodo segali do srednje Azije.

Posebna važnost se bo posvečala elektrifikaciji poljedelstva. Tu pride v poštev oranje z električnim plugom, segrevanje zemlje z električnim tokom itd. itd.

Dalje je pridvidena elektrifikacija železnic. Do l. 1937. mora biti 30—40% železnic elektrificiranih.

Kakor vidimo, je ta petletni načrt res ogromen ni pa neizvedljiv, ker je industrijalizacija napredovala in ravno ta je največji konsument. Naše elektrarne se morajo najprej boriti za konzum; tam se jim ni treba, ker tvori elektrarna s tovarno takorekoč celoto, ena spopolnjuje drugo. Dalje pa moramo vedeti, da bolj- ševiki ne skrivajo svojih načrtov, ampak na-

redijo zanje velikansko reklamo, da vsak slednji delavec ve, koliko in kaj mora prispevati k realizaciji načrta. — Inž. F. S.

KONEC KAPITALIZMA

Katastrofalna kriza kapitalizma, katera napoveduje nove čase, je zelo razburila kapitalistične nacionalne ekonomice. Vse išče vzrokov krize, analizira njen razvoj in stanje in išče izhodov iz nje. Med brezštevilnimi spisi o krizi je gotovo zelo zanimiva knjiga: F. Fried: **Ende des Kapitalismus**. Govori sicer o vsem drugem kot o koncu sedanjega sistema, razločno pa izraža miselnost in želje sedanje inteligence in meščanstva, ki se strašno boji prevratov in hoče dosedanji nemogoči »red« poživiti — s fašizmom. Osnovna misel mu je sicer ta, da je kapitalističnega gospodarskega in družabnega razvoja konec in da je kapitalizem kot dinamičen sistem prenehal eksistirati. Iz tega pa izvaja prav nemogoče zaključke in perspektiva bodočnosti je zelo čudna: nadaljnje tehnično izpopolnjevanje gospodarstva je končano; novih temeljnih izumov ni več pričakovati; tehnična — industrijska revolucija je bila zaključena že pred vojno. To pa ne drži. Saj sami vidimo, kako revolucionarna tehnika žene kapitalizem preko vseh vezi sedanjega monopolnega gospodarstva naprej preko njega samega, ne pa nazaj v fevdalno-fašistično stagnacijo. Pa tudi če bi se to udejavilo, je gotovo, da bi revolucionarne produktivne sile tak sistem razbile. — V. P.

Ocene

Selma Lagerlöf: »Zgodba o blaznem Gunnarju«. (Strani 132. Cena vezani knjigi Din 38.—, broš. Din 26.—.) Izdala Krekova knjižnica.

Ta novela se smatra za eno najlepših umetnin v svetovni literaturi. To delo pisateljice Selme Lagerlöfve razodeva pristrčnost in toplo skoz in skoz. Pisano je z ljubeznijo in z jasnostjo, ki očara bralca in je prav, da jo je Krekova knjižnica uvrstila med svoja izdanja. Nekoliko žalostna zgodba med blaznim Gunnarjem in Ingrid, celo romantična, svečan-konec, vse to vpliva na človeka prijetno. In prav v tem je njena vrednost; kajti drugi momenti (n. pr. socialni) niso tako močno poudarjeni. V ospredju stoji edino zgodba med Gunnarjem in Ingrid. V koliko pa je svet tega blaznika resnično dan, je vprašanje psihopatologije. Saj je znano, da je svet bolnih ljudi nam povsem tuj, ker je tudi vsak slučaj svojstven. Na splošno se posateltji izogibajo sveta blaznikov. Edi-

no Dostojevski se ga je upal lotiti, toda šel je samo tik do meje blaznosti. In to edino lahko, ker je bil sam patološki tip. Zato so »Idiot« in »Besi« prepričevalne umetnine. Istega ne moremo reči o Gunnarju, ker kot že omenjeno — ta svet je za nas — tuj.

Kljub temu knjiga prime in občinstvu uga- ja; ves osnovni ton, pisanje, ki je neprisilje- no. In to so vrednote te knjige.

Ne razumem pa, kako more kdo knjigo priznati kot umetnino in jo hkratu odklanjati kot tako, kot se je prav ob tej knjigi zgo- dil. Lahko se zanika tendencioznost, ideja dela, nikakor pa ne umetnina. Umetnina je vendar pozitivna vrednota.

Lesorezi so nepotrebni, zlasti, ker ne po- vedo mnogo.

Knjigo seveda priporočam, ker je vendar v njej toliko pozitivnega, da jo mora imeti i intel- ligeni i delavec med svojimi knjigami in jo bo z veseljem bral. — M. K.

IZ UREDNIŠTVA.

K članku dr. J. Aleksiča: Krščanski socialni realizem: Ta naslov je uredništvo v številki 3 spremenilo, tako da je bila beseda »socialni« izpuščena. Pravilen je naslov kot se glasi v tej številki.

K članku Tomaža Furlana: »Rešite naše duše!« v 2. številki, sporočamo na željo avtorja, da je zadnji stavek pripisal k njegovemu članku tedaj poslevoedeči urednik.

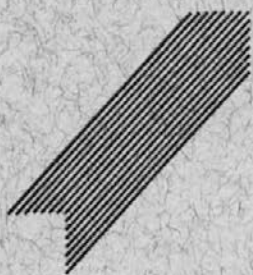
OPOZORILO UPRAVE.

Vsem tistim, ki nam 3. številki revije niso vrnili in nam tudi še niso nakazali nič naročnine, smo poslali opozorilo za plačilo naročnine. Prosimo jih, da nam naročnino čimprej nakažejo.

A. Žibert

Prešernova ulica številka 5

nudi cenj. občinstvu svojo veliko zalogo čevljev domačega in tujega izdelka najboljših znamk po najnižjih cenah!

Franc Slamič

tvornica mesarskih izdelkov in konzerv
Velemesarija — Ljubljana

Prodajalna: Podružnica:
Gospodarska c. 6 Prešernova ul. 5
Telefon 2973 Telefon 2256

Sveže meso, delikatesni mesni izdelki, štajerska perutnina, divjačina. Za turiste, lovce in sportnike prima mesne konzerve in pastete.

Popravila in dela za kleparsko in inštalatersko obrt izvršuje točno in solidno

Produktivna zadruga kleparjev, inštalaterjev in sorodnih strok

r. z. z o. z.

Ljubljana, Gregorčičeva ul. 11
Telefon 22-65

Ustvarjajmo delavsko kulturo! Pomoč vsakogar je potrebna, zato pristopite kot član k

DELAVSKI ZALOŽBI

R. Z. Z O. Z.

v Ljubljani, Miklošičeva c. 22/1.

(Delež po 50 Din)

(Delavska zbornica)

Strokovni nasveti za vsakega
!automobilista!

Autošola Gojko Pipenbacher, Gosposvetska 12

**Anton Legat
Ljubljana**

Miklošičeva c. 28

Specerija, delikatesa,
zajutrkovalnica.

Lastna moderna
pražarna za
kavo!

» **Apolo** «

Ljubljana, Miklošičeva cesta 40

veletrgovina radio aparatov, gramo-
fonov, šivalnih strojev in koles naj-
boljših svetovnih znamk po zelo zmer-
nih cenah in ugodnih plačilnih
pogojih.

Poskusite pa se boste prepričali.

I. Slanovic

Splošno ključavničarstvo, Ljubljana, Gajeva ul. 2

se priporoča za vsa v to stroko spadajoča dela.
Specijalno za delikatesna in slaščičarska namizna in
izložbena stojala iz medenine ali železno ponikljana.